

Od pismenosti do informacijske pismenosti

Döring, Helena

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:240039>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-07**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KOMUNIKACIJSKE I INFORMACIJSKE
ZNANOSTI

Ak. god. 2019./2020.

Helena Döring

Od pismenosti do informacijske pismenost :
usporedba suvremenih oblika pismenosti

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Sonja Špiranec

Zagreb, Svibanj 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenom i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Helena Döring

(potpis)

Sadržaj :

1. UVOD.....	4
2. RAZVOJ PISMENOSTI UKRATKO.....	6
2.1. PRIMARNA PISMENOST.....	6
2.2. SEKUNDARNA I TERCIJARNA PISMENOST.....	7
3. INFORMACIJSKA PISMENOST.....	9
3.1. INFORMACIJA I DRUŠTVENI KONTEKST	9
3.2. DEFINIRANJE POJMA <i>INFORMACIJSKA PISMENOST</i>	11
3.3. MODELI I STANDARDI INFORMACIJSKE PISMENOSTI.....	17
4. USPOREDBA INFORMACIJSKE PISMENOSTI S OSTALIM SUVREMENIM OBLICIMA PISMENOSTI	24
4.1. KNJIŽNIČNA PISMENOST.....	24
4.2. MEDIJSKA PISMENOST.....	26
4.3. INFORMATIČKA PISMENOST.....	28
4.4. DIGITALNA PISMENOST I DIGITALNE KOMPETENCIJE.....	31
5. ISTRAŽIVANJE SUVREMENIH OBLIKA PISMENOSTI.....	33
5.1. CILJ ISTRAŽIVANJA	33
5.2. HIPOTEZE	33
5.3. CILJNA SKUPINA I ISPITANICI	33
5.4. METODA I PITANJA	35
5.5. REZULTATI.....	37
5.6. ZAKLJUČAK ISTRAŽIVANJA.....	58
6. ZAKLJUČAK.....	61
LITERATURA	63
PRILOZI	67
Sažetak.....	71
Summary	72

1. UVOD

Pismenost je u svom razvoju imala mnogo stadija od usmenog prenošenja informacija kao dijela tradicije i prenošenja kulture naroda preko današnjeg značenja pojma pismenosti u smislu sposobnosti pisanja i čitanja s razumijevanjem do pojave suvremenih oblika pismenosti. Nakon izuma pisma i materijala kojim se pismenost realizirala, zatim izuma Gutenbergovog tiskarskog stroja, gdje se tiskana građa masovno širi i postaje dijelom svakodnevnice te naposljetku izumom računala i Interneta, pismenost mijenja svoje značenje u smislu društvenih zahtjeva u kojima pojedinac želi li uspješno djelovati unutar zajednice, mora zadovoljiti određene kriterije pismenosti.

U svojim počecima širenja, pismenost se smatrala povlasticom i bila je dostupna nekolicini. Na pismenost se gledalo kao na zanimanje, biti pismen bio je poziv. Danas u 21. stoljeću pismenost se više ne smatra povlasticom i dostupna je svima obaveznim obrazovanjem. Razvojem tehnologije 20. stoljeća i dolaskom informacijskog doba, pismenost ponovno proživljava revoluciju, a u toj revoluciji dostupno je mnogo više informacija nego što je to bilo prije pojave računala. Novo stoljeće i pojava računala i Interneta zaista su donijeli novi način gledanja na pismenost, a isto tako i na pohranu, evaluaciju i diseminaciju informacija. Pismenost u smislu sposobnosti čitanja i pisanja je, može se reći, zanemariva u odnosu na informacije koje pojedinac mora danas procesuirati kako bi bio u skladu s vremenom, a jednako tako i vještine koje mora posjedovati ne bi li došao do relevantne informacije. Nadalje, razvojem i dostupnošću tehnologije i Interneta u suvremenom dobu, pojavljuju se i različiti mediji i formati u kojima se nalaze informacije, pa tako se razvijaju i suvremeni oblici pismenosti koji sa sobom također donose i određene vještine. U informacijskom dobu pojedinac mora, kao prvo biti pismen da bi uopće sudjelovao u društvu, zatim mora znati kako doći do relevantne informacije koju traži, izdvojiti ju iz obilja informacija koje mu se nude, kritički sagledati i koristiti informaciju uzimajući u obzir moralnu upotrebu informacije. Ovim informacijskim procesom bavi se informacijska pismenost. Dakle ono što se može iščitati iz prethodnih rečenica jest činjenica da se kriterij pismenosti i vještine s kojima dolazi, mijenja s razvojem tehnologije.

Uzimajući u obzir da se tradicionalna pismenost razvijala preko pet tisućljeća, a suvremeni oblici pismenosti pojavili su se tek zadnjih pedeset godina, no itekako su brzo napredovali, trebalo se uspostaviti određena pravila i definicije suvremenih pismenosti.

Cilj je ovog rada istražiti definicije informacijske i ostalih suvremenih oblika pismenosti, međusobno ih usporediti te odrediti vještine koje pripadaju pojedinim oblicima suvremenih pismenosti kako bi se utvrdila povezanost informacijske i ostalih suvremenih oblika pismenosti kroz vještine koje će se iznijeti u radu, a pripadaju pojedinim oblicima suvremenih pismenosti.

Prvi dio rada bavit će se definicijama tradicionalne i suvremenih oblika pismenosti s naglaskom na informacijsku pismenost kao fenomena suvremenog doba, njenim standardima i društvenim kontekstom u kojem je nastala te usporedbom definicija pojedinih suvremenih pismenosti, knjižnične, informatičke, medijske i digitalne pismenosti s informacijskom pismenošću, koja kao krovna pismenost informacijskog doba ulazi u strukturu ostalih pismenosti. U drugom, istraživačkom dijelu rada pokušat će se vidjeti posjeduju li pojedinci vještine suvremenih oblika pismenosti te posjeduju li informacijski pismeni pojedinci i vještine ostalih suvremenih oblika pismenosti.

2. RAZVOJ PISMENOSTI UKRATKO

2.1. PRIMARNA PISMENOST

Primarna se pismenost definira kao „poznavanje pisma, umijeće čitanja i pisanja“¹. Hrvatska enciklopedija definira pismenost na isti način, međutim stavlja pojam u kontekst razvoja tehnologije i društva.²

Prije nego što je izumljeno pismo, u današnjem smislu te riječi, ljudi su pamtili i usmenom predajom prenosili zapamćeno. Prolaskom vremena i širenjem iskustva, postalo je jasno kako je potrebno negdje zabilježiti proživljeno. Ljudi su imali potrebu prenijeti svoje spoznaje na sljedeće generacije, tako su se počeli služiti slikama. Kasnije je iz takve vizualne predaje nastalo i stilizirano slikovno pismo, piktogram. Zatim se pojavilo klinasto pismo, počelo se urezivati tekstove u glinene pločice. Pronalaskom papira, zapisivanje je još više pojednostavljeno.

Međutim stoljećima kasnije ljudi još uvijek pamte, pismenost nije toliko razgranata u svijetu, dok danas gotovo ne postoji narod koji je nepismen. Tek nakon izuma tiskarskog stroja, počele su se tiskati knjige za širu publiku, zabavnog karaktera. Uglavnom se na pismenu osobu gledalo kao na nekoga tko je obrazovan ili učen ili načitan ili vješt u čitanju. Pismenost sada više ne pripada učenoj eliti, već je sposobnost biti pismen dostupna velikom broju ljudi, međutim biti pismen, ne znači biti obrazovan, pogotovo danas u 21. stoljeću. Sve te promijene u tehnologiji utječu na razvoj, rasprostranjenost i upotrebu pismenosti, a time i na samo značenje termina. Prelazak s usmenog prenošenja i pamćenja na pisanje i zapisivanje, mijenja paradigmu pismenosti. Termin pismenosti prelazi granice prvotne definicije.

Svi oblici pismenosti razvili su se, iz društvenih potreba zatim napretka tehnologije s kojim dolazi i mogućnost inovacije. Dakle prva pismena revolucija dogodila se negdje u 4. tis. pr. n. e., prelaskom s oralne kulture na pismenu, prema Ong i McLuhan³, druga se zbiva pronalaskom tiskarskog stroja (1455.), opet zahvaljujući tehnologiji, pismenost se širi. Treća u kojoj se i danas nalazimo počela je izumom računala u prvoj polovici 20. stoljeća, zatim

¹ Pismenost. // Wikipedija : slobodna enciklopedija. 6.9.2016.

² Pismenost. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2013.

³ Preuzeto iz: Carr, N. Plitko : što Internet čini našem mozgu. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2011., str. 81.-83.

pojavom Interneta 60-ih godina prošlog stoljeća, a svoju kulminaciju doživljava u trenutku kada je Internet postao dostupan svima prelaskom u novo tisućljeće.

Dakle od jednostavnog značenja riječi pismenost kao sposobnosti pisanja i čitanja, preko složenijeg značenja riječi pismenost kao sposobnosti učenja i rasuđivanja do današnjeg značenja koje unutar definiranja termina uključuje informaciju odnosno snalaženje i učinkovitu upotrebu informacije, informacijske pismenosti.⁴

2.2. SEKUNDARNA I TERCIJARNA PISMENOST

O osnovnoj je pismenosti, kao o sposobnosti čitanja, pisanja i računanja, već rečeno nešto u prethodnom poglavlju. Pismenost kao sposobnost čitanja i pisanja, ali čitanja s razumijevanjem i pisanja poznavajući pravopisna i gramatička pravila na način da osoba može uspostaviti komunikaciju, a time i funkcionirati u društvu, bila bi sekundarna ili funkcionalna pismenost. Ona omogućuje pojedincu da funkcionira u društvu na način da raspolaže znanjima koja ga pripremaju za život u svakodnevici (ispunjavanje obrazaca, snalaženje u voznom redu, razumijevanje društvenog kretanja, razumijevanje pisanih uputa na proizvodima koje kupuje...)⁵.

Definiciju osnovne i sekundarne pismenosti dao je UNESCO (United Nations educational, scientific and cultural organization) 1978. godine u preporukama *Revised recommendation concerning the international standardization of educational statistics*:

- osoba je pismena ako može s razumijevanjem napisati i pročitati jednostavnu rečenicu o svom svakodnevnom životu;
- osoba je funkcionalno pismena ako se može uključiti u sve aktivnosti gdje je potrebna pismenost kako bi učinkovito sudjelovala u svojoj užoj i široj zajednici te kada svojim sposobnostima čitanja, pisanja i računanja može doprinijeti osobnom i napretku društvene zajednice u kojoj živi.⁶

⁴ Bawden, D. Information and digital literacies : a review of concepts. // Journal of Documentation, 57, 2(2001), str. 221.

⁵ Dijanošić, B. Funkcionalna pismenost polaznika osnovnog obrazovanja odraslih od trećeg do šestog obrazovnog razdoblja. // Andragoški glasnik, 16, 1(2012.), str. 22.

⁶ UNESCO. Revised recommendation concerning the international standardization of educational statistics. // Records of the general conference, 20th session. Paris : UNESCO, 1978., str. 18.

Kenneth Levine daje definiciju funkcionalne pismenosti kao posjedovanje ili pristup vještinama i informacijama koje su mu potrebne kako bi uspješno obavljao radnje koje se sastoje od pisanja i čitanja, a u koje se želi ili mora uključiti. *Želi* iz vlastitih aspiracija ili *mora* jer mu je to nametnuto kao pripadniku zajednice, a kako bi bio društveno funkcionalan⁷.

D. i L. Resnick u tekstu *The nature of literacy : a historical exploration* govore o 4 faze pismenosti. Prva je *signature stage* ili potpisna faza u kojoj je dokaz pismenosti pojedinca potpisivanje dokumenata vlastitim imenom. Druga faza je *recitation stage* ili recitalna faza gdje je pojedinac u stanju pročitati napisano bez da nužno razumije pročitano, a treća faza je faza razumijevanja (*comprehension stage*) u kojoj pojedinac mora razumjeti pročitano. Zadnja faza ili analizirajuća faza je ona u kojoj se trenutno nalazimo, a to je faza u kojoj pojedinac mora biti u stanju analizirati ono što je s razumijevanjem pročitao i na temelju toga donijeti zaključke.⁸

Posljednja faza zadržala se do današnjih dana i vrijedi da je pismena osoba ona koja je naučila pisati i čitati s razumijevanjem. Isto kao što se pismenost razvijala kroz stoljeća i mijenjala opseg svog značenja, na jednak način može se reći da je prešla granicu tog značenja ulaskom u moderno doba odnosno razvojem tehnologije te se u novije vrijeme govori o informacijskoj pismenosti kao o pismenosti za 21. stoljeće, naravno ne isključujući važnost primarne pismenosti.

⁷ Preuzeto iz : Kintgen, E.R., Kroll, B.M. and Rose, M. Introduction. // *Perspectives on literacy* / Eugene . Kintgen, Barry M. Kroll, Mike Rose, eds. Carbondale : Southern Illinois University Press, 1988. str. 15.

⁸ IBID, str. 14.

3. INFORMACIJSKA PISMENOST

3.1. INFORMACIJA I DRUŠTVENI KONTEKST

Informacija se definira na mnoge načine kao „poruka; novost; uzorak; nekome usmjereni podatak; senzorski ulaz; korisna činjenica. Obično se usko povezuje s konceptima kao što su značenje, znanje, negativna entropija, komunikacija, istina, predstavljanje i mentalni stimulans.“⁹

Informacija je skup podataka s pripisanim značenjem, osnovni element komunikacije, koji primljen u određenoj situaciji, povećava čovjekovo znanje. Podatak se sastoji od skupa parametra koji opisuju neku činjenicu ili zbivanje, ali sami za sebe nemaju nikakvo značenje, tek im primatelj poruke pridaje značenje. Pripisivanje značenja informaciji ovisi o znanju kojim pojedinac raspolaže. Informacije se primaju prirodno ili putem informacijske i komunikacijske tehnologije.¹⁰

Dakle podaci dobivaju značenje unutar konteksta te na taj način postaju informacija, međutim kontekst podacima može dati samo primatelj poruke. No što kada je primatelj poruke pretrpan podacima kojima treba pripisati određeno značenje? Carr opisuje ovaj fenomen koristeći analogiju protoka informacija i slavine. Kada čitamo knjigu slavina je konstanto otvorena, informacije dolaze iz jednog izvora i teku onim intenzitetom kakav mi dopuštamo odnosno ovisno o brzini čitanja. Kada „skupljamo“ podatke s Interneta, otvoreno je mnogo slavina, odnosno mnogo različitih izvora informacija.¹¹ U ovakvom okruženju teško je povezivati informacije i koncentrirati se na određene informacijske potrebe koje smo trebali ili htjeli zadovoljiti.

Čitanje je, dakle, linearni proces koji ima svoj početak i kraj. Rečenica koja teče jednim smjerom, ne račva se i ne prekida se. Danas u sferi hipertekstualnih izvora na Internetu koncentracija pada i gubimo se u obilju informacija, postajemo opterećeni te „nam je sve teže razlikovati relevantne informacije od irelevantnih, signal od šuma“¹². Kako bismo se snašli u tom nepreglednom moru hipertekstova/informacija potrebno je organizirati tijekom istraživanja i fokusirati se na zadano. Zbog toga je važno prepoznati potrebu za

⁹ Information. // Informatički enciklopedijski rječnik : @ - L : englesko-hrvatski. Sv. I. Zagreb : Jutarnji list, 2005., str. 270.

¹⁰ Informacija. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2013.

¹¹ Carr, N. Plitko : što Internet čini našem mozgu. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2011. str. 169.

¹² IBID, str. 169.-170.

informacijom, znati gdje ju možemo pronaći i provjeriti, organizirati pretraživanje i na kraju nešto naučiti iz dobivene informacije ili drugim riječima bilo bi dobro biti informacijski pismen.

Informacijska se pismenost razvila kao rezultat kulturnih, društvenih, tehnoloških i ekonomskih promjena do kojih dolazi zbog informacijske eksplozije u drugoj polovici 20. stoljeća. Razvojem tehnologije, informaciju je lakše stvoriti, diseminirati, manipulirati njome, a rađa se i sama potreba za informacijom kao temeljnom karakteristikom informacijskog društva. U takvom društvu potreba za informacijom traži i produkciju informacija, a samim time informacija postaje proizvod. Na taj se način mijenjaju osnovne postavke društva na svim razinama. Potrebno je restrukturirati gotovo sve aspekte društvenog funkcioniranja kako bi se informacija kao proizvod uspješno upotrebljavala i iskoristila. Potreba za informacijom vjerojatno postoji puno prije nego i sama definicija informacijskog društva, međutim zbog razvoja informacijsko komunikacijskih tehnologija informacija postaje prepoznata kao nešto dostupno, a time i nešto što se može ili treba zadovoljiti (imati/priskrbiti/razmijeniti). Međutim ni to nije dovoljno u informacijskom dobu, zbog toga što informacija sama za sebe nema nikakav potencijal za daljnje ulaganje u takav nematerijalni proizvod. Ne može se informacijom stvarati informacija i tako unedogled bez ikakve organizacije ili perspektive. Informaciju je potrebno pretvoriti u znanje kako bi ona dostignula svoj puni potencijal iskoristivosti. Iz ovakve formulacije dolazi i do novog pogleda na društvo kao na društvo znanja. Tehnološko opismenjivanje i tehnološki napredak nisu dovoljni za uspostavljanje društva znanja, jer „[...] bez sposobnosti svakog pojedinca da odabere, kritički prosudi, organizira, priopći ili koristi informacije konkretno se društvo [...] neće moći transformirati iz informacijskog društva u društvo znanja.“¹³

Još jedan aspekt tehnološkog razvoja stvara problem u organizaciji informacija, a to je činjenica da su nam izvori dostupni zbog brzorastuće informacijske okoline, gotovo dvadeset i četiri sata na dan. Iako nam je tehnološki razvoj donio mnoge prednosti, a tiču se konkretno pretraživanja informacija, donio je sa sobom i mnoga pitanja kao na primjer: Što s mnoštvom informacija te na koji način izvući iz pretrage relevantno, a s time i razlučiti bitno od nebitnoga? „Znanje o tome kako pristupiti informacijama postaje važnije od informacija samih, koje zastarijevaju velikom brzinom, [...] što je najvidljivije u ocrtavanju razlika

¹³ Špiranec, Banek Zorica, Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Informacijska pismenost : teorijski okviri i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2008., str. 15.

između analognog i digitalnog okruženja].“¹⁴ U analognom okruženju zbog nefleksibilne i linearne prirode informacijskih izvora, proces stjecanja informacija je kontroliran te je potreba za informacijskom pismenošću manje izražena, dok je u digitalnom okruženju pristupanje informacijama moguće iz raznovrsnih izvora stoga su u takvom okruženju vrednovanje, odabir i kritički osvrt važniji nego ikada.¹⁵

3.2. DEFINIRANJE POJMA INFORMACIJSKA PISMENOST

*Pismenost za 21. stoljeće utemeljena je na novom skupu znanja i vještina potrebnih za kvalitetan život u suvremenom društvu, a koje nazivamo informacijskom pismenošću.*¹⁶

Prema Špiranec i Banek Zorica, postoje dvije skupine definicija informacijske pismenosti. Jedan se odnosi na informacijsku pismenost kao popis kompetencija, a drugi na informacijsku pismenost kao sociotehnički fenomen¹⁷. Definiranje informacijske pismenosti kroz popis kompetencija izazvalo je kritiku među pojedinim teoretičarima, zbog toga što nije dovoljno imati određene kompetencije informacijske pismenosti već se sam pojam mora sagledavati kao dio konteksta, zbog toga što kad se informacijska pismenost definira kroz sposobnost pojedinca da nešto učini ili izostajanje te sposobnosti, ona postaje uokvirena i nefleksibilna, što se kosi s nelinearnošću i složenošću procesa istraživanja.¹⁸ Međutim konkretizacijom i standardizacijom informacijske pismenosti kroz popis kompetencija nudi se mogućnost mjerenja informacijske pismenosti, a time i vrednovanje procesa informacijskog opismenjivanja.

Definicije koje spadaju u drugu skupinu odnosno one koje se odnose na kontekst naglašavaju da se informacijska pismenost mora sagledavati kao fenomen koji je pod utjecajem društvenih i tehnoloških promjena, a ne samo kao popis vještina. Dakle informacijska bi se pismenost trebala sagledavati kao dio kulturnog i društvenog konteksta, koji pojedincu pomaže „u postizanju osobnih, društvenih, profesionalnih i obrazovnih ciljeva

¹⁴ IBID, str. 15

¹⁵ IBID, str. 15-16.

¹⁶ Vrkić Dimić, Suvremeni oblici pismenosti. // Školski vjesnik, 63, 3(2014.), str. 382.

¹⁷ Špiranec, Banek Zorica, Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Informacijska pismenost : teorijski okviri i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2008., str. 45.

¹⁸ IBID, str. 27.

[...] te ispituje kako ljudi rješavaju probleme uz pomoć alata i izvora koji su oblikovani u određenom socijalnom, tehnološkom i povijesnom kontekstu.“¹⁹ Navedena definicija spominje se u Aleksandrijskom proglasu donesenom 2005. godine u Egiptu, zbog čega je UNESCO potvrdio informacijsku pismenost kao temeljno ljudsko pravo u programu *Information for all (Informacija za sve)*. Informacijska je pismenost esencijalna za razvoj društva znanja zbog toga što osposobljava pojedince da prepoznaju potencijal informacije kako bi mogli donijeti informirane odluke u svakodnevnom životu, poslu, zajednici, zdravlju i sl. te kako bi postali autonomni građani.²⁰ 2008. godine prihvaćeno je od strane UNESCO-a i 5 indikatora informacijske pismenosti u dokumentu *Towards information literacy indicators*:

1. Prepoznavanje potrebe za informacijom – uključuje svijest o činjenici da je određena informacija u određenom trenutku potrebna za rješavanje problema u svakodnevnom životu. Ovo je također prvi korak u postizanju aktivnog posezanja za informacijom kada je potrebna.

2. Lociranje i evaluacija kvalitete informacije – uključuje vještine lociranja potrebne informacije u različitim izvorima (udžbenici, baze podataka, časopisi...) i formatima (tiskanom, digitalnim).

3. Pohrana i ponovna upotreba informacije – ovim indikatorom daje se naglasak na važnost pohrane podataka, a potreba za pohranom postoji oduvijek u ljudima, što se može svjedočiti od prapovijesti (piktogrami, izum pisma, knjižnice, baze podataka...)

4. Učinkovito i etičko korištenje informacija – učinkovitost upotrebe dobivene ili pronađene informacije uključuje sposobnost kritičkog mišljenja o pronađenoj informaciji te naravno etička upotreba informacije u smislu navođenja izvora pri preuzimanju informacije.

5. Stvaranje i komuniciranje znanja – svrha informacijske pismenosti jest stvaranje, upotreba i prenošenje znanja.²¹

Ovih se pet elemenata informacijske pismenosti ne treba gledati kao početni i završni stadiji u informacijskom opismenjivanju, već bi ih se trebalo gledati kao skup vještina koje se međusobno prožimaju i pojavljuju se u određenom trenutku i kontekstu, zasebno, odjednom ili u kombinaciji. Ovih će se pet elemenata ispitivati u istraživačkom dijelu rada.

¹⁹ IBID, str. 27-28.

²⁰ Catts, R. UNESCO information literacy indicators: validation report. Paris : UNESCO, 2010. str. 3.

²¹ Catts, R; Lau, J. Towards information literacy indicators. Paris : UNESCO. 2008. str. 12.-13.

Termin *informatijska pismenost* prvi je 1974. upotrijebio Paul Zurkowski, tadašnji predsjednik Američkog udruženja informacijskih industrija u podnesku Nacionalnoj komisiji za knjižnice i informacijsku znanost (US National Commission on Libraries and Information Science). Zurkowski je u podnesku postavio teze o informacijskom društvu, u kojem s obzirom na razvoj tehnologije, informacija više nije privilegirana i ograničena na tradicionalnu djelatnost knjižnice, već se širi izvan knjižničnih krugova, te ulazi i u privatni sektor, uvlači se na poslovne segmente, te da pojedinac, želi li biti učinkovit u ovakvom društvu, mora biti informacijski pismen. Informatijska se pismenost povezivala s učinkovitom upotrebom informacija unutar poslovnog sektora te posebno s vještinama rješavanja problema, a informacijski pismen pojedinac je onaj tko je vješt u korištenju informacijskih alata kako bi došao do rješenja problema²². Zurkowski međutim, postavlja koncept informatijske pismenosti kao element rješavanja problema u poslovnom okruženju, dok potreba za informacijskom pismošću u ostalim granama ljudskog djelovanja postaje neizbježna. Tako na primjer Taylor proširuje područje primjene informatijske pismenosti i nabraja elemente informatijske pismenosti konstatirajući da točne činjenice i informacije mogu riješiti mnoge probleme, da je poznavanje različitih izvora informacija preduvjet za informacijsku pismenost te da je proces kontinuiranog informiranja jednako važan kao i trenutni pristup informacijama (na licu mjesta) te da postoje strategije prikupljanja informacija.²³

Doyle smatra da je postavljanje pravih pitanja jedan od najvažnijih koraka u učenju te da proces traženja odgovora koji je vođen pravilno postavljenim pitanjima vodi do točke pretvaranja informacija u znanje, pa tako definira informacijsku pismenost kao sposobnost pristupa, evaluacije i korištenja informacija iz različitih izvora, kao ključnog momenta ne samo u procesu učenja nego i u svakodnevnom životu²⁴. Slična se definicija može naći u IFLA-inim *Smjernicama za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju* gdje se termin koristi za „definiranje informacijskih kompetencija koje ukazuju na sposobnost

²² Bawden, D. Information and digital literacies : a review of concepts. // Journal of Documentation, 57, 2(2001), str. 230

²³ IBID, str. 231.

²⁴ Doyle, C. Information literacy in an information society : a concept for the information age. Syracuse, New York : Eric clearinghouse on information and technology, 1994, str. 44

prepoznavanja potrebe za informacijom, kompetencije i vještine pronalaženja, vrednovanja i učinkovitog korištenja informacija.“²⁵

Hamelink definira informacijsku pismenost vrlo slično onome što se danas definira kao medijska pismenost, govoreći da je potrebno biti informacijski pismen kako bi javnost bila u stanju donijeti samostalne i neovisne odluke o vijestima koje nameću represivni medijski kanali objavljujući filtrirane informacije.²⁶

Definirajući pojam informacijske pismenosti uvidjelo se da je termin nejasan onima izvan knjižnične zajednice. Pokušalo se termin definirati univerzalnom definicijom, no s obzirom na višeznačnu prirodu informacijske pismenosti to bi bilo vrlo nezahvalno, zbog toga što bi informacijski pismena osoba trebala kombinirati različite vrste znanja i prema tome posjedovati različite vještine. Američko knjižničarsko društvo navodi, između ostalog, informacijsku pismenost kao skup vještina koje bi informacijski pismen pojedinac trebao posjedovati odnosno trebao bi:

1. Biti svjestan potrebe za informacijom
2. Prepoznati informaciju koja će riješiti zadani problem
3. Pronaći i evaluirati informaciju
4. Organizirati informaciju
5. Učinkovito upotrijebiti informaciju za rješavanje određenog problema²⁷

Doyle proširuje navedene kompetencije, pa opisuje informacijski pismenu osobu kao nekoga tko :

- prepoznaje da je točna i cjelovita informacija temelj za inteligentno donošenje odluka
- prepoznaje potrebu za informacijom
- postavlja pitanja temeljena na informacijskim potrebama
- identificira potencijalne izvore informacija
- razvija uspješne strategije pretraživanja
- pristupa različitim izvorima informacija
- evaluira informaciju

²⁵Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011., str. 59.

²⁶ Preuzeto iz : Bawden, D. Information and digital literacies : a review of concepts. // Journal of Documentation, 57, 2(2001), str. 231

²⁷American Library Association. Presidential Committee on Information Literacy: Final Report, 10.1.1989. // ACRL.

- organizira informacije za praktičnu upotrebu
- povezuje nove informacije s već postojećim znanjem
- koristi informacije za kritičko mišljenje i rješavanje problema²⁸

Najistaknutija definicija informacijske pismenosti je ona Američkog knjižničarskog društva iz 1989. godine, a koja glasi : „Informacijska pismenost je set ugrađenih sposobnosti, koje obuhvaćaju promišljen pristup informaciji, razumijevanje nastanka i evaluacije informacije i upotrebu informacije u stvaranju novih znanja te također sudjelovanje u obrazovnoj zajednici na etički način.“²⁹

*Biti informacijski pismen znači biti u mogućnosti prepoznati potrebu za informacijom, imati sposobnost pronaći, evaluirati i učinkovito upotrijebiti informaciju, a[...] informacijski pismene osobe su one koje su naučile kako učiti [...] jer znaju kako je znanje organizirano, kako pronaći informaciju te kako ju koristiti na način da drugi mogu učiti od njih.*³⁰

U ALA-inom Izvješću naglasak je na restrukturiranju samog procesa učenja, a ne izmjene u obrazovnom kurikulumu, tako da pojedinac koji stekne informacijske vještine može primijeniti te iste vještine u svim aspektima svog života. Informacijski pismena osoba trebala bi posjedovati određene vještine, a informacijski pismena osoba kako kaže ALA-ina definicija je ona koja je naučila kako učiti. Osvještujući važnost informacija, a time i važnost raspolaganja informacijskim vještinama (pronalaženje, obrađivanje i korištenje informacije) u informacijskom društvu, informacijsko opismenjivanje integrira se i u obrazovni sustav kako bi se pojedinca pripremilo ne samo za formalne oblike učenja, već i za neformalne poput cjeloživotnog učenja. Dakle bitno je naučiti principe stjecanja informacija zbog toga što one dolaze ne samo iz knjižnice/knjige ili škole, nego informacije možemo dobivati i iz bilo kojeg drugog oblika u kojem se informacija može pojaviti, iz filma, iz razgovora, iz plakata, letka, glazbe i sl., dakle u bilo kojem aspektu individualnog djelovanja³¹. Lenox i Walker, prema Bawden³², govore o informacijskom opismenjivanju kao o nužnosti i moralnom pravu svake osobe.

²⁸ Doyle, C. Information literacy in an information society : a concept for the information age. Syracuse, New York : Eric clearinghouse on information and technology, 1994. str. 3.

²⁹ American Library Association. Presidential Committee on Information Literacy: Final Report, 10.1.1989. //

ACRL

³⁰ IBID

³¹ IBID

Prema Webber i Johnston definicije informacijske pismenosti uglavnom sadržavaju ove elemente :

- Prepoznavanje potrebe za informacijom
- Strategije pretraživanja informacija
- Odabir i preispitivanje izvora
- Evaluacija, sinteza i korištenje informacija³³

Candy također sažima definicije informacijske pismenosti na ove elemente :

- učinkovito traženje informacija
- upućenost u izvore informacija
- evaluacija i selekcija informacija
- korištenje različitih vrsta medija u pristupu informacijama
- svijest o postojanju problema pristranosti i pouzdanosti informacija
- učinkovitost u prenošenju informacija drugima³⁴

Definirajući informacijsku pismenost kroz generičke kompetencije pretraživanja informacija i kritičkog mišljenja bez stavljanja u kontekst stjecanja informacija (analognog ili digitalnog), dolazimo do momenta gdje se informacijska pismenost odnosi na općenite sposobnosti razlikovanja važnog od nevažnog, korisnog od beskorisnog, pouzdanog od nepouzdanog. Iako je ovo istinito, prema Candyju bi informacijska pismenost trebala biti sagledavana unutar konteksta područja i formata u kojem se informacija nalazi, zbog toga što će se stručnjak u određenom području snaći bolje od nekoga tko nije stručan u tom istom, iako možda nestručna osoba posjeduje prije navedene informacijske vještine³⁵. „To znači da

³² Bawden, D. Information and digital literacies : a review of concepts. // Journal of Documentation, 57, 2(2001), str. 232.

³³ Webber, S.; Johnston, B. Conceptions of information literacy: new perspectives and implications. // Journal of Information Science, 26, 6(2000.), str. 382.

³⁴ Candy, P. C. Lifelong learning and information literacy. 2002. // www.semanticscholar.org. str. 7.

³⁵ IBID, str. 7.

su osim okruženja za informacijsku pismenost bitne i individualne karakteristike, stavovi i namjere te disciplinarna znanja i iskustva.³⁶

Nakon uvida u neke od definicija može se reći da je informacijska pismenost gledana općenito odnosno izvan konteksta skup određenih vještina koje se tiču pronalaženja, evaluacije i korištenja informacija, a koje pomažu u rješavanju informacijskog problema kao zadatka koji treba u sadašnjem trenutku riješiti. Gledajući informacijsku pismenost u određenom kontekstu, dolazi do definiranja informacijske pismenosti kroz ponašanje u informacijskom okruženju, ali i ono najvažnije, kritički osvrt na prirodu informacija u određenom okruženju te stavljanje pronađene informacije u kontekst odnosno razumijevanje i povezivanje informacija u znanje koje će nam trebati u budućnosti. Za potrebe ovog rada koncentracija će biti na vještinama informacijske pismenosti, koje su mjerljive i koje se mogu uspoređivati. U sljedećem će se poglavlju stoga spomenuti neki od standarda i modela.

3.3. MODELI I STANDARDI INFORMACIJSKE PISMENOSTI

Definicije koje su se u početku pojavljivale bile su deskriptivne. Trebalo je konkretizirati i standardizirati koncept na način da ga se može interpretirati, izmjeriti te da ga se može praktično implementirati i konačno realizirati.³⁷ Iz ove postavke proizašli su konkretni modeli i standardi. U radu će se spomenuti samo neki od njih.

SCONUL model

Sconul (Society of college, national and university library), udruženje sveučilišnih i nacionalnih knjižnica u Velikoj Britaniji i Irskoj, 1999. godine izdalo je Sconul model za informacijsko opismenjivanje pod nazivom *Sedam stupova informacijske pismenosti*³⁸, a revidirani dokument objavljen je 2011. godine. U tom dokumentu informacijska pismenost se navodi kao krovna pismenost pod čije okrilje potpadaju digitalna, vizualna i medijska pismenost, zatim rukovanje informacijama, informacijske vještine, prikupljanje i upravljanje

³⁶ Špiranec, Banek Zorica, Špiranec, S.; Banek Zorica, M. *Informacijska pismenost : teorijski okviri i polazišta*. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2008., str. 30.

³⁷ IBID, str. 49.

³⁸ SCONUL. *The sconul seven pillars of information literacy : core model for higher education*.

podacima.³⁹ Nadalje definira se informacijski pismena osoba kao ona koja posjeduje informacijske vještine i koja na učinkovit i etički način prikuplja, koristi, upravlja, sintetizira te stvara informacije i podatke.⁴⁰

I u ovom dokumentu autori napominju da se informacijska pismenost očituje u :

- razumijevanju načina na koji je informacija stvorena i obrađivana
- upravljanju i korištenju informacija
- mijenjanju stavova, navika i ponašanja onoga koji uči, kako bi se uvidjela važnost informacijske pismenosti kao temeljne okosnice stjecanja znanja

Temeljni model *sedam stupova* opisuje skupinu općih vještina, koje se mogu modificirati kroz takozvane „leće“ ovisno o području o kojem se radi, što omogućuje prilagođavanje modela različitim skupinama ili pojedincu. Polazište modela čine dvije baze, knjižnična i informatička pismenost, a kroz sedam stupova informacijske pismenosti pojedinac može varirati od *početnika* do *stručnjaka*.

Sedam stupova su :

1. Identifikacija – sposobnost prepoznavanja potrebe za informacijom. Ovom vještinom pojedinac bi trebao shvatiti produkciju informacija na svjetskoj razini, identificirati manjak znanja te artikulirati trenutno znanje kako bi mogao prepoznati potrebu za novim znanjem
2. Opseg znanja – se odnosi na procjenu trenutnog i praznina u znanju. Pojedinac prepoznaje različite vrste i formate u kojima informacija dolazi, može prepoznati koje će vrste informacija najbolje zadovoljiti njegovu potrebu i kojom će se tehnologijom služiti.
3. Planiranje – vještina postavljanja strategije i lociranja informacija i podataka. Ovaj stup uključuje poznavanje tehnika pretraživanja od jednostavnih do naprednih (ključne riječi, tezaursi, taksonomije) te odabiranja najprikladnijih.
4. Prikupljanje – posjedovanje vještine procijene potrebne informacije. Poznavanje organizacije informacija, posjedovanje znanja, pojedinac zna na koji način može doći do određene informacije, koristi tiskane i digitalne materijale.

³⁹ IBID, str. 3.

⁴⁰ IBID

5. Evaluacija – vrednovanje procesa pretraživanja i pretraženih informacija uključuje kritički osvrt na rezultate pretraživanja.
6. Upravljanje – profesionalna i etička organizacija informacija, a odnosi se na citiranje preuzetih izvora, stvaranje vlastitih bibliografskih sustava i na razumijevanje problema plagiranja
7. Prezentacija – sposobnost upotrebe stečenog znanja. Mogućnost sintetiziranja i sažimanja pronađenih informacija te stvaranja novog znanja.

Model *Velikih šest (The Big Six)*

Model informacijskog opismenjavanja *The Big Six* sastoji se od šest koraka, a razvili su ga Eisenberg i Berkowitz iz potrebe za općenitim modelom koji će svojom strategijom pomoći u rješavanju informacijskih problema. Model se sastoji od šest faza :

1. definiranje zadatka – odnosi se na točno postavljanje informacijskog problema i specifične informacije koje su povezane s problemom (npr. na koja se pitanja trebaju dobiti odgovori, koja vrsta informacije može pomoći u postizanju odgovora, kada je rok za predaju zadatka...);
2. odabir odgovarajuće strategije traženja informacija – sada kada je problem točno definiran, lakše se može usredotočiti na izvore informacija, odnosno učenik će s obzirom da zna na koja pitanja mora dobiti odgovore lakše odlučiti koje izvore informacija upotrijebiti;
3. lociranje i pristup informaciji – ovdje ustvari tek počinje pravo pretraživanje informacija, ovdje učenik bira strategiju kojom će pristupiti problemu;
4. korištenje informacije – kada je odabrana odgovarajuća strategija i izvori informacija, učenik tada pristupa određenim izvorima, koje mora pročitati, pregledati, poslušati ili djelovati u skladu s informacijom te odlučiti je li ona vrijedna i iskoristiva za njegov zadatak (ovdje učenik zapisuje, kopira, citira...);
5. sinteze – ovdje se radi o jednostavnoj sintezi dakle iznošenje jednostavnih činjenica ili složenoj sintezi informacija iz više izvora, kombinacijom medija i uspješnom izlaganju

apstraktnih ideja. Ovdje, kaže se, počinje pravi proces učenja i povezivanja novih informacija sa starim znanjem;

6. vrednovanja – određivanja učinkovitosti i produktivnosti rješavanja informacijskog problema.⁴¹

Relacijski model C. Bruce

Bruce smatra da je informacijska pismenost sa svojim komponentama kao što su informatička pismenost, učenjem kako učiti te knjižničnim i informacijskim kompetencijama ključ ka cjeloživotnom učenju, no s nešto drugačijim pristupom. U svom dokumentu *Sedam lica informacijske pismenosti* citira jednog od svojih učenika: „Sada shvaćam da je bit obrazovanja biti osposobljen za učenje, a ne biti ovisan o učitelju pri stjecanju znanja i vještina...“⁴²

Bruce govori o ovih sedam lica informacijske pismenosti⁴³ :

1. Iskustvo informatičke tehnologije (IT) – upotreba informatičke tehnologije kao sredstva za pretraživanje informacija i komuniciranje
2. Iskustvo informacijskih izvora – poznavanje bibliografske organizacije, poznavanje dostupnih izvora i pronalaženje informacija
3. Iskustvo informacijskih postupaka – rješavanja problema, donošenje odluka
4. Iskustvo informacijske kontrole – prepoznavanje relevantnih informacija, organizacija i povezivanje informacija
5. Iskustvo stvaranja znanja – učenje i razvijanje znanja pomoću stečenog znanja i osobnih perspektiva s naglaskom na kritičko mišljenje
6. Iskustvo širenja znanja – stvaranje novog znanja, intuitivnim širenjem znanja pomoću već stečenog znanja, iskustva i kreativnog mišljenja
7. Iskustvo stjecanja mudrosti – upotreba osobnih i etičkih vrijednosti te stečenog znanja o informacijama za korist drugih

⁴¹ What is the Big6? // The Big6.

⁴² Bruce, C. Information literacy programs and research: An international review. // The Australian library journal, 49, 3(2000.), str. 216.

⁴³ IBID

Bruce je ovim modelom ponudila drugačiji pristup definiranju informacijske pismenosti, tzv. fenomenografski pristup, koji svoje temelje ima u konstruktivizmu, gdje se na učenje gleda kao na aktivni proces stvaranja znanja, a ne kao pasivni transfer znanja od učitelja na učenika. Ovdje je bitno iskustvo kroz koje pojedinac prolazi kada se susreće s informacijom u određenom kontekstu. Htjela je pokazati na koji način korisnici informacija doživljavaju koncept informacijske pismenosti, za razliku od ostalih istraživanja gdje su bila primarna ispitivanja informacijskih kompetencija bez obzira na kontekst u kojem se ispituju. Model je primarno namijenjen ispitivanju informacijske pismenosti u procesu učenja, a ne u procesu traženja informacija. Tako se iz ovih sedam lica može razabrati da se informacijska pismenost sastoji od : upotrebe informatičke tehnologije za pretraživanje i komuniciranje informacija; za pronalaženje informacijskih izvora; za izvršavanje informacijskog procesa dohvaćanja informacija; za kontrolu informacija u smislu organiziranja informacija; za stvaranje znanja u novim područjima interesa; za širenje znanja te mudrosti, odnosno mudrog korištenja informacija za dobrobit drugih.⁴⁴

Okvir za informacijsku pismenost u visokom obrazovanju

Američko udruženje za visokoškolske knjižnice je 2000. godine razradilo standarde pomoću kojih se ispituju i vrednuju vještine informacijske pismenosti, međutim oni su 2016. godine povučeni i zamijenjeni novousvojenim *Okvirom za informacijsku pismenost u visokom obrazovanju*. ACRL standard iz 2000. godine bio je koncipiran kroz 5 standarda gdje je svaki standard imao pripadajuće pokazatelje i ishode učenja, no zbog promjenjive prirode visokog obrazovanja i informacijskog okruženja bilo je potrebno oformiti novi koncept koji će se implementirati kroz šest međusobno povezanih ključnih okvira, gdje se za razliku od prijašnjih standarda, mjerljivih kroz ishode učenja i stečene vještine, informacija i njeno tumačenje vezuje za društveni kontekst i prema tome je *Okvir* „konstruktivistički intoniran jer polazi od pretpostavke da se znanje konstruira i re-konstruira društvenim interakcijama.⁴⁵“ Svaki od šest okvira primjenjiv je i fleksibilan ovisno o području primjene.

⁴⁴ Information literacy : a literature review. // www.learnhigher.ac.uk.

⁴⁵ Špiranec, S. Kritička informacijska pismenost u akademskom kontekstu. // Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva, 17, 32(2018), str. 8.

Šest okvira su:

1. Autoritet je konstruiran i kontekstualan – informacijski izvor odraz je autora informacije, njegovog kredibiliteta i stručnosti te se evaluira na temelju informacijske potrebe i konteksta u kojem se informacija koristi, pridavanje važnosti autoritetu ovisi o zajednici u kojoj se informacija koristi.

2. Stvaranje informacija je proces – informacije u bilo kojem obliku proizvode se kako bi se prenijela poruka. Proces istraživanja, kreiranja, izmjenjivanja i diseminacije informacija mijenja se ovisno o kontekstu, a krajnji proizvod odražava te razlike, stoga je važno razumjeti proces stvaranja informacija.

3. Informacija ima vrijednost – informacija dolazi u nekoliko oblika vrijednosti, kao proizvod, kao sredstvo obrazovanja, utjecaja, pregovaranja i razumijevanja svijeta. Pravni i socioekonomski interesi utječu na produkciju i diseminaciju informacija, potrebno je stoga odgovorno pristupiti informaciji te cijiniti i poštovati autorska i slična prava.

4. Istraživanje kao propitkivanje – istraživanje ovisi o konstantnom postavljanju kompleksnih i novih pitanja, a odgovori rezultiraju postavljanjem dodatnih pitanja neovisno o području istraživanja (privatno, profesionalno ili društveno).

5. Znanost kao dijalog – zajednice znanstvenika, istraživača i stručnjaka kontinuirano sudjeluju u znanstvenom diskursu izmjenjujući nove spoznaje i otkrića, koja su rezultat različitih perspektiva i interpretacija iz različitih područja.

6. Pretraživanje kao strateško istraživanje – pretraživanje informacija je nelinearno i ponavlja se te zahtjeva evaluaciju lepeze informacijskih izvora, a također i mentalnu fleksibilnost u postavljanju strategije pretraživanja ovisno o izvoru, rasponu i kontekstu tražene informacije.⁴⁶

⁴⁶ ALA. Framework for information literacy in higher education. 2015.

IFLA standard

Ovaj standard primjenjiv je u raznim okruženjima, pojednostavljen je i vrlo općenit, a izrađen je na temelju ostalih međunarodnih standarda i modela. Struktura IFLA-inih standarda temelji se na tri ključna elementa pristupu, vrednovanju i korištenju informacija.

1. Pristup : odnosi se na učinkovito i djelotvorno pristupanje informaciji gdje pojedinac određuje i izražava potrebu za informacijom, zatim kreće u istraživanje gdje prepoznaje i vrednuje potencijalne izvore informacija, pristupa, pronalazi i odabire informaciju.

2. Vrednovanje : analizom, sintezom i kritičkim osvrtom pojedinac odabire, kategorizira i organizira relevantnu informaciju.

3. Korištenje : pronađena i evaluirana informacija spremna je za primjenu poštujući pri tome etičke i legalne propise.⁴⁷

⁴⁷ Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011., str. 29-31.

4. USPOREDBA INFORMACIJSKE PISMENOSTI S OSTALIM SUVREMENIM OBLICIMA PISMENOSTI

4.1. KNJIŽNIČNA PISMENOST

Knjižnična se pismenost odnosi na dva aspekta. Prvi je sposobnost korištenja knjižnice, u smislu pretraživanja kataloga nekad u listićima, danas putem mrežnih kataloga knjižnice (OPAC-a) zbog potrebe da se dođe do relevantne literature. Drugi se odnosi na opismenjivanje korisnika. Sve u svemu smatra se da informacijska pismenost ima svoje korijene u knjižničnoj pismenosti zbog toga što se inicijalno knjižnična pismenost bavi informiranjem korisnika o načinima pretraživanja i dolaženja do relevantnih informacija na temelju kojih korisnik donosi odluku što mu je potrebno, a što može odbaciti.

Autori koji djeluju u području knjižničnih i informacijskih znanosti (*Library and information science* – LIS) uglavnom govore o knjižničnoj pismenosti kao o prethodniku informacijske pismenosti. Npr. Robert Coravu u svom radu *Library Literacy: the Step before Information Literacy* govori kako je knjižnična pismenost prvi korak ka informacijskoj pismenosti.⁴⁸

Fatzer, referirajući se na uredništvo časopisa *RQ* (koji se bavi aspektima informacijske službe, poučavanjem korisnika i knjižničnim instrukcijama), Johna Lubansa, ml., govori o knjižničnoj pismenosti kao o vještini pronalaženja informacija⁴⁹.

Vještine čitanja i pisanja, odnosno osnovne pismenosti mogu se svrstati u tri kategorije :

- pismena osoba (koristi stečene vještine pisanja i čitanja za stjecanje informacija i jezičnom izražavanju);
- polupismena osoba (prepoznaje slova, može napisati svoje ime, međutim nije funkcionalno pismena) i
- nepismena osoba (ne poznaje abecedu i ne zna pisati).

Ove tri kategorije mogu se prenijeti i na knjižnično pismene/polupismene/nepismene osobe, prema Fatzer:

- predknjižnično pismena osoba ili knjižnično nepismena osoba (ne može naći knjigu u katalogu ni na polici)

⁴⁸ Coravu, R. *Library Literacy: the Step before information literacy*. // First International Conference in Romania on Information Literacy, Sibiu, Romania, 2010.

⁴⁹ Fatzer, J. *Library literacy*. // *RQ*, 26, 3(1987.), str. 313-314.

- poluknjižnično pismena osoba (može se donekle snaći u katalogu i na polici)
- knjižnično pismena osoba (ima razvijenu strategiju pretraživanja i vješta je u nalaženju i evaluaciji relevantnih informacija)
- Knjižnično fluentna osoba (razumije način na koji se komunicira i objavljuje u znanstvenom i tehničkom smislu, sposobna je modificirati i uopćiti svoju pretragu kako bi zadovoljila vlastite informacijske apetite)⁵⁰

Iz navedenog Fatzer zaključuje da knjižnična pismenost nije sposobnost ili nesposobnost stjecanja vještina pismenosti, već progresivno stjecanje znanja i iskustva u traženju informacija do trenutka kada osoba postane samodostatna na ekspediciji traženja informacija. Dakle cilj knjižnične pismenosti trebao bi biti da se putem upotrebe knjižnice i njenih usluga te eventualno radionica pismenosti stekne dovoljno znanja i iskustva kako bi osoba mogla ostatak života, u bilo kojoj situaciji, sama pronaći potrebne informacije u području i na temu koja ju zanima. S obzirom da se knjižnična pismenost odnosi na pronalaženje informacija, ovdje se može razabrati i djelić informacijske pismenosti, stoga se čak može reći da informacijska pismenost sadrži određene elemente knjižnične pismenosti i obrnuto, međutim informacijska pismenost raspolaže s mnogo većim rasponom, zbog toga što se ne odnosi samo na pretraživanje informacija, već i na kontroliranje i rukovanje informacijama, zatim se uvlači ne samo u knjižnice, već i u obrazovne institucije, a i u poslovni i privatni segment pojedinčeva života. Dakle knjižnična pismenost ne prelazi granice informacijske pismenosti već dolazi do određenog stadija, gdje više nije dovoljno biti samo knjižnično pismen, već je potrebno biti i informacijski pismen kako bi se nastavilo učinkovito obrađivati informaciju. Moglo bi se reći da je inicijalna razlika informacijske i knjižnične pismenosti u području primjene.

⁵⁰ IBID

4.2. MEDIJSKA PISMENOST

Mnogo je informacija danas koje se objavljuju putem medija. To su informacije koje su prisutne ne zato što ih se nužno traži, već su dostupne i nametnute pojedincu samim posjedovanjem televizora, radija, računala, pametnih telefona, tableta i ostalih *spravica* te pristupa Internetu. Već je spomenuto da se informacija u informacijskom društvu, u kojem se nalazimo, smatra proizvodom iz kojeg proizlazi i financijska korist te se i njome trguje iz čega je jasno da će doći i do hiperprodukcije informacija te će se naći i one koje nemaju temelje u znanju i koje ne proizlaze iz provjerenih podataka. Ono što je bitno ovdje uspostaviti jest kritički odnos prema informacijama koje nam podastiru masovni mediji, a time se bavi medijska pismenost.

Prema Europskoj povelji o medijskoj pismenosti, medijski pismene osobe trebale bi moći:

- Učinkovito koristiti medijske tehnologije za pristup, čuvanje, ponovno dobivanje i dijeljenje sadržaja prema svojim individualnim i društvenim potrebama i interesima;
- Imati pristup i donositi informirane izbore o širokom rasponu medijskih oblika i sadržaja iz različitih kulturnih i institucionalnih izvora;
- Razumjeti kako se i zašto stvara medijski sadržaj;
- Kritički analizirati tehnike, jezik i konvencije koje se koriste u medijima, kao i poruke koje prenose;
- Kreativno koristiti medije za izražavanje i komuniciranje ideja, informacija i mišljenja;
- Prepoznati i izbjegavati ili dovesti u pitanje neželjene, uvredljive ili štetne medijske sadržaje i usluge;
- Učinkovito koristiti medije u ostvarivanju svojih demokratskih prava i građanskih odgovornosti⁵¹

Na mrežnoj stranici www.medijskapismenost.hr može se već u navigacijskom elementu „O nama“ pročitati i preneseni smisao samog termina *Medijska pismenost – abeceda za 21. stoljeće*. Prema mnogim definicijama, medijska pismenost je u stvari pismenost koja prelazi iz tiskanih na elektroničke medije, gdje se informacije ne sastoje samo od teksta, već i od slika i zvuka ili kombinacije spomenutih elemenata. Međutim medijska se

⁵¹ European Charter for Media Literacy. // www.euromedialiteracy.eu.

pismenost ne bavi samo činjenicom da informacije treba kritički sagledati, još je jedan moment ovdje vrlo važan, a to je etičko ponašanje na mreži (*netiquette*). Zbog interaktivnog web-a 2.0 moguće je ne samo primati sadržaje s Interneta, već i stavljati sadržaje na Mrežu. Kaže se da su društvene mreže čovjekovi produžeci, pa tako i preko njih možemo djelovati. Zbog toga je kada se govori o medijskoj pismenosti vrlo bitan i društveni element. Dakle osim što smo konzumenti informacija, sada možemo biti i producenti informacija. Jenkins i suradnici u *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century* najavljuju termin tzv. participirajuće kulture⁵². U takvoj kulturi između ostalog postoje minimalne zapreke u kreativnom izražavanju i objavljivanju istog, odnosno dijeljenju takvog sadržaja, bez mentorstva svaki pojedinac je danas kreator digitalnog sadržaja⁵³. Imajući to na umu može se pretpostaviti kakav će to utjecaj imati na pojedinca koji prima takav sadržaj. Onaj tko „dijeli“ sadržaj na Internetu trebao bi znati pravila ponašanja na Internetu (*netiquette*), uzeti u obzir da i drugi čitaju taj sadržaj no to nije uvijek slučaj. Zbog vremenskih rokova ili iz čistog neznanja ponekad i zlobe, na Internetu se objelodanjuju informacije koje nemaju temelj u znanju i etičkom ponašanju na mreži. Takve neprovjerene informacije zovu se *fake news* ili lažne vijesti. Medijska pismenost uključuje i savjetovanje korisnika Interneta da provjere i prouče sadržaj stranice na kojoj su nešto pročitali, da provjere autora, da provjere datum objave i da naravno budu objektivni i uzmu u obzir da na prosudbu o nekoj vijesti mogu utjecati i vlastiti stavovi. Međutim da bi osoba to mogla učiniti, također mora imati neke od informacijskih vještina. Drugim riječima da bi se uspješno realizirala, medijska pismenost mora pretpostavljati i informacijsku pismenost. Dakle medijska pismenost također ima svoje korijene u informacijskoj pismenosti u smislu kritičkog osvrta na informacije koje nam donose mediji, na sigurnost i etičko ponašanje na Internetu. Medijska je kultura samo dio informacijske kulture. Iako obadvije imaju zajedničke točke, te su se i u ranijim fazama poistovjećivale, informacijska je pismenost ipak širi pojam od medijske pismenosti, zbog toga što se ne odnosi samo na medijski izvor informacija, već na sve izvore informacija. Opet je područje primjene prijelomna točka gdje se mogu vidjeti nadogradnje informacijske pismenosti. Međutim medijske pismenosti ne bi bilo bez informacijske pismenosti. Ako je medijska pismenost abeceda 21. stoljeća, onda je informacijska pismenost novi jezik za 21. stoljeće. Informacijska pismenost potrebna je za

⁵² Jenkins, H. ... et al. *Confronting the challenges of participatory culture : media education for the 21st century*. Chichago : The MacArthur foundation, 2007. str. 3.

⁵³ IBID

razumijevanje i realizaciju medijske pismenosti, a vještine koje su najpotrebnije u realizaciji medijske pismenosti jest kritički osvrt i etičko odnošenje spram informacija.

4.3. INFORMATIČKA PISMENOST

Vrlo zanimljiva činjenica kod termina informatička pismenost jest ta da su ga dugo vremena poistovjećivali s terminom informacijske pismenosti. U hrvatskom jeziku to i nije čudno s obzirom na isti korijen riječi, međutim na engleskom jeziku, gdje je sve počelo, ta su dva pojma morfološki i fonetski vrlo različita computer (informatička ili računalna)/information (informacijska) literacy (pismenost). Dakle nije problem u sličnosti, već u razlikovanju značenja samih pojmova ili možda prije u nepoznavanju značenja dvaju termina.

Informatička pismenost je sposobnost korištenja računala i računalnih programa, što uključuje razumijevanje komponenti računala u smislu hardvera i razumijevanje protokola i operativnih sustava računala ili softvera. Mnogi autori koji se bave temom informatičke pismenosti, bave se i informacijskom pismenošću. Definiraju informatičku pismenost kao razvoj vještina koje su potrebne za korištenje tehnologije⁵⁴. Ili kao spoj znanja i vještina o računalima koje obrazovani ljudi moraju imati kako bi mogli funkcionirati na poslu i u privatnim životima⁵⁵. Ova posljednja definicija napisana je 1985. kada još uopće nije bilo uobičajeno imati računalo u svakom kućanstvu. Iako je napisana prije tridesetak godina, ona danas ima potpuno jednak odjek, vjerojatno kao što je imala i tada, međutim tada se još nije razdvajalo dva pojma pismenosti. Nadalje, autori se uglavnom koncentriraju, pri definiranju informatičke pismenosti, na ono što računalo radi, odnosno ono što možemo pomoću računala napraviti samostalno, bez pomoći instruktora ili učitelja. Međutim ono što je bitno za ovaj rad je razlika između informatičke i informacijske pismenosti. Kako je već bilo rečeno, oba termina imaju podudarne točke, međutim daleko su različiti.

Mnoge obrazovne institucije uvode hibridni termin informatičko – informacijske pismenosti, koja bi se otprilike definirala kao stjecanje računalnog znanja pomoću kojeg se

⁵⁴ Oxbrow, N. Information literacy - the final key to an information society. // The electronic library, 16, 6(1998.), str.359-360.

⁵⁵ Haigh, R. W. Planning for Computer Literacy. // The Journal of Higher Education, 56, 2(1985.), str. 161

dolazi do potrebne informacije kako bi se riješio određeni problem ili se saznalo nešto više o određenom predmetu. Nešto kasnije se spomenuti dvojni termin koristi kako bi se razlikovali termini poput podatka, znanja i informacije⁵⁶, a u hrvatskom govornom području termin bi bio informacijska znanost koja se bavi spomenutim aspektima uz pomoć informacijske i komunikacijske tehnologije.

Informatička pismenost u sebi sadrži i dolazi od termina informatika što bi se definiralo kao „područje ljudskog djelovanja koje se bavi proučavanjem, razvojem i uporabom postupaka i uređaja za automatski prijenos i obradu podataka“⁵⁷. Ovdje se stavlja naglasak na primjenu računala u protokolima i načinima obrade podataka. Analogno, moglo bi se reći da se informatička pismenost odnosi na znanje i vještine koje su potrebne za korištenje računala kao pomagala koje, između ostalog, omogućuje pristup određenoj informaciji, no za takav oblik pismenosti nije bitan onaj kritički i evaluacijski moment do kojeg dolazi nakon pristupanja informaciji.

Informacijska pismenost i informatička pismenost su dva različita koncepta koji se međusobno prožimaju, s time da je koncept informacijske pismenosti daleko širi od koncepta informatičke pismenosti, iako pojedini autori smatraju informacijsku pismenost jednim od elemenata informatičke pismenosti. Brouwer govori o tehnologiji, konkretnije o računalu kao o alatu, o kulturnom proizvodu koji utjelovljuje određene vrijednosti i mogućnosti. Korištenjem takvog alata pojedinac počinje doživljavati svijet kroz prizmu mogućnosti koji mu taj alat pruža te na taj način s jedne strane može lakše obavljati određene aktivnosti dok su mu s druge strane neke aktivnosti otežane. Pristup Internetu je jedna od mogućnosti koja nam se nudi i koju možemo „konzumirati“ preko računala. Međutim nitko nam ne jamči točnost ili pouzdanost informacija na koje nailazimo upotrebom računala. I sam autor smatra da je potrebno proširiti informatičku pismenost i dodati joj kritički moment. Stoga Brouwer uvodi tri aspekta informatičke pismenosti u koji spada i informacijska pismenost :

1. Svijest o računalima kao o tehnologiji koja ima svoje prednosti i ograničenja
2. Informacijska pismenost kao element kritičkog osvrta na pregršt informacija koje možemo naći na Internetu

⁵⁶ Bawden, D. Information and digital literacies : a review of concepts. // Journal of Documentation, 57, 2(2001) str. 227.

⁵⁷ Informatika. // Wikipedija : slobodna enciklopedija. 17.1.2020.

3. Socijalno-politička dimenzija informatičke pismenosti koja uključuje znanje o tehnologiji, o produkciji informacija, o privatnosti u informacijskoj sferi i društvenoj podjeli građana na one kojima je računalna tehnologija dostupna i na one kojima nije.⁵⁸

Navedeni aspekti su legitimni, ako se koristi samo medij kao što je Internet da bi se došlo do relevantnih informacija, no informacijska se pismenost ne odnosi samo na upotrebu računala da bi se pristupilo informacijama, već i na evaluaciju informacija koje dobivamo iz drugih izvora (tiskanih), ne samo Interneta. „[D]anas je nužna kombinacija kognitivnih i tehničkih vještina kako bi se informacijama pristupilo i kako bi ih se adekvatno koristilo.“⁵⁹ Dakle kombinacijom informatičke i informacijske pismenosti može se doći do relevantnih informacija. Međutim kako bi se danas, u informacijskom dobu, pristupilo informacijama, potrebne su određene informatičke vještine, no pojedinac ne mora nužno biti informacijski pismen iako je sposoban putem tehnologije pristupiti informacijama. Povezanost ova dva termina, nerazdvojiva je, no „informatička pismenost ne pretpostavlja informacijsku pismenost“.⁶⁰

Računala su naši produžeci, naša pomagala u svakodnevnom životu, pa jednako kao što moramo naučiti pisati i čitati kako bismo se uopće sporazumjeli s ostalim članovima zajednice, jednako tako moramo biti i računalno pismeni, kako bismo mogli funkcionirati u društvu s obzirom da su se računala uvukla u gotovo sve aspekte današnjeg modernog života zbog toga što sve češće pomoću računala dolazimo do informacija, a manje listajući.

Iz ovih tvrdnji može se kristalno vidjeti da je i u upotrebi tehnologije koja se koristi za dobivanje informacija potrebna informacijska pismenost.

⁵⁸ Brouwer, P. Hold on a Minute Here: What Happened to Critical Thinking in the Information Age? // Journal of Educational Technology Systems, 25, 2(1996), str. 194-195.

⁵⁹ Vrkić Dimić, Suvremeni oblici pismenosti. // Školski vjesnik, 63, 3(2014.), str. 384.

⁶⁰ IBID

4.4. DIGITALNA PISMENOST I DIGITALNE KOMPETENCIJE

U početku formiranja koncepta, devedesetih godina dvadesetog stoljeća, digitalnu se pismenost definiralo kao sposobnost čitanja hipertekstualnih i multimedijalnih tekstova⁶¹.

Lanham je 1995. godine u članku *Digital literacy* naznačio koncept digitalne pismenosti kao pismenosti koja prelazi svoj semantički doseg sposobnosti pisanja i čitanja te dobiva novo značenje sposobnosti razumijevanja informacija prezentiranih na bilo koji način.⁶²

Gilster je popularizirao termin definirajući digitalnu pismenost kao sposobnost razumijevanja i upotrebe informacija u različitim formatima iz različitih izvora, a koje su dohvaćene preko računala ili kao pismenost digitalnog doba⁶³.

Danas se digitalna pismenost odnosi na digitalne i digitalizirane sadržaje koji se nalaze na Internetu i do kojih se dolazi putem digitalne tehnologije – računala, pametnih telefona, tableta i ostalih *spravica* (eng. *gadget*). Uključuje razumijevanje vizualnih, zvučnih i tekstualnih/hipertekstualnih sadržaja na Internetu. Osim toga zahvaljujući inovacijama Weba 2.0 pojedinac je danas u mogućnosti, ne samo tražiti informacije na Internetu već i aktivno sudjelovati u sadržajima na Internetu u smislu objavljivanja ili dijeljenja sadržaja na društvenim mrežama.

Europski parlament i Europsko vijeće iznijeli su 2006. godine *Preporuku za ključne kompetencije za cjeloživotno učenje* u kojima navode digitalne kompetencije kao jednu od osam ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje. Digitalne kompetencije se u tom dokumentu definiraju kao sigurna i kritička upotreba informacijskih i komunikacijskih tehnologija za rad, slobodno vrijeme i komunikaciju, a poduprte su osnovnim informatičkim znanjem pretraživanja, procijene, pohranjivanja, produkcije, prezentacije i razmjene informacija te komunikacijom i sudjelovanjem u društvenim mrežama putem Interneta na siguran i etičan način⁶⁴.

⁶¹ Bawden, D. Information and digital literacies : a review of concepts. // *Journal of Documentation*, 57, 2(2001), str. 246.

⁶² Lanham, R. A. Digital literacy. // *Scientific american*, 273, 3(1995.), str.198.-200. (Citirano prema : Lankshear, C.; Knobel, M. Introduction: Digital Literacies—Concepts, Policies and Practices. // *Digital literacies : concepts, policies and practices* / Colin Lankshear; Michele Knobel, ed. New York : Peter Lang., str. 2.-3.)

⁶³ Bawden, D. Origins and Concepts of Digital Literacy// *Digital literacies : concepts, policies and practices* / Colin Lankshear; Michele Knobel, ed. New York : Peter Lang. 2008. str. 18.

⁶⁴ Vijeće Europske Unije. Preporuka vijeća od 22. svibnja 2018. o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje. // *Službeni list Europske Unije*, C189 (2018.), str. 9-10.

Digitalnu pismenost teško je definirati zbog promjenjive prirode tehnoloških otkrića u području informacijske tehnologije. Zbog toga se sve češće govori o digitalnim kompetencijama umjesto digitalne pismenosti. Digitalna pismenost uključuje nekoliko kompetencija :

- Informatičku i tradicionalnu pismenost – svaka osoba trebala bi znati pisati i čitati na svom materinjem jeziku, osim toga trebala bi poznavati osnove računalne tehnologije, uključujući i tehničke aspekte Interneta

- Pozadinsko znanje – znanje o porijeklu informacija. Digitalni aspekt informacija dovodi do apstrahiranja izvora informacija. Informacije su danas raspršene na Mreži, teško je doći do pravog izvora informacija, dok je informacija u svom fizičkom obliku kao što je to na primjer knjiga, imala uhvatljiv izvor. Digitalno pismena osoba trebala bi imati svijest o novim formama i o nevidljivom procesu objavljivanja informacija na Internetu.

- Esencijalne kompetencije – u ovu kategoriju spadaju informacijska i medijska pismenost sa svojim komponentama : evaluacije informacija; kritičkog osvrta na one informacije koje su nametnute korisniku; stvaranja i komuniciranja digitalne informacije; zatim razumijevanje razlike digitalnog i nedigitalnog sadržaja

- Moralna i socijalna komponenta – odnosi se na etičku upotrebu informacija u digitalnom dobu i na ponašanje u umreženom društvu (netiquette)⁶⁵

Spajajući navedene definicije, moglo bi se reći da je digitalna pismenost svojevrsan spoj vještina informacijske, medijske i informatičke pismenosti. S obzirom da se digitalna pismenost odnosi na dohvaćanje informacija iz Mreže, uz potrebne informatičke vještine, potrebno je imati i informacijske vještine koje su potrebne pojedincu u rezimiranju i suvisloj upotrebi pronađene informacije, zbog toga što računalo iako nam uvelike olakšava posao pretraživanja, ne može postaviti pravilan upit umjesto nas. Dakle, moglo bi se reći da se digitalna pismenost odnosi na poznavanje tehničkih mogućnosti Interneta i rafiniranijih vještina koje sadrži sama informacijska pismenost, a uključuje uz evaluaciju informacija i etičku komponentu ponašanja na Internetu.

⁶⁵ Bawden, D. *Origins and Concepts of Digital Literacy// Digital literacies : concepts, policies and practices / Colin Lankshear; Michele Knobel, ed. New York : Peter Lang. 2008., str. 28-29.*

5. ISTRAŽIVANJE SUVREMENIH OBLIKA PISMENOSTI

5.1. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi posjeduju li ispitanici vještine suvremenih pismenosti odnosno vještine knjižnične, informatičke, medijske, digitalne te informacijske pismenosti. Nadalje, pod pretpostavkom da je informacijska pismenost krovna pismenost ostalih oblika suvremenih pismenosti i kao takva primjenjiva je u svim oblicima suvremenih pismenosti (knjižnične, informatičke, medijske i digitalne), o čemu je bilo riječi u teorijskom dijelu ovog rada, ispitanici koji posjeduju informacijske vještine, trebali bi imati i vještine knjižnične, medijske, informatičke i digitalne pismenosti.

5.2. HIPOTEZE

Prva hipoteza – većina ispitanika posjeduje vještine istraživanih suvremenih pismenosti: knjižnične, informatičke, medijske, digitalne i informacijske pismenosti.

Druga hipoteza – ispitanici koji posjeduju informacijske vještine uglavnom posjeduju i ispitivane vještine knjižnične, medijske, informatičke i digitalne pismenosti, s time da kod ispitivanja vještina informatičke pismenosti pretpostavka je da ispitanici koji posjeduju vještine informatičke pismenosti ne posjeduju nužno i vještine informacijske pismenosti.

5.3. CILJNA SKUPINA I ISPITANICI

Ciljna skupina su osobe muškog i ženskog spola, svih dobnih skupina i svih razina obrazovanja. Ispitanici koji su sudjelovali u anketama su korisnici i posjetitelji narodne knjižnice. Činjenica da su ispitanici korisnici knjižnice nije primarna za ovaj rad, no anketa je provedena u narodnoj knjižnici, zbog toga što u istraživanju postoji skupina pitanja koja se odnose na knjižničnu pismenost, a koju bi korisnici knjižnice trebali posjedovati. Anketa je provedena u narodnoj knjižnici Tina Ujevića u razdoblju od 4. do 13. Ožujka 2020. godine, na slučajnom uzorku od 107 ispitanika. U anketi je primarno trebalo sudjelovati 100 ispitanika, no s obzirom na mogućnost pogrešno ispunjenih anketa napravljeno je i ispunjeno 115 anketa od kojih je 8 diskreditirano zbog nepravilno ispunjenih anketa, tako je konačan broj pravilno ispunjenih anketa 107. Sudjelovalo je 35 ispitanika i 72 ispitanice, 5 ispitanika su mlađi od 18 godina, 36 ispitanika imaju između 19 i 29 godina, 53 ispitanika imaju između 30 i 65 godina, što je ujedno i najbrojnija dobna skupina u anketi, a 13 ispitanika je starije od

66 godina. Dobne skupine su podijeljene tako da se u prvu skupinu (mlađi od 18 godina) svrstavaju ispitanici koji su rođeni nakon 2001. godine, ulaskom u novo tisućljeće i kojima su odrastali uz računalnu tehnologiju i Internet. Drugu dobnu skupinu čine ispitanici koji su rođeni 1990-ih godina, kada je bila nešto manja zastupljenost Interneta i računalne tehnologije. Treću dobnu skupinu čine ispitanici koji su rođeni u 1950-ima, a prije 1990. godine te se smatra da ti ispitanici nisu imali doticaj s računalnom tehnologijom i Internetom u ranoj mladosti, a danas pripadaju radno aktivnoj zajednici za koju se također smatra da na dnevnoj bazi koristi računalnu tehnologiju i Internet. Zadnju, četvrtu dobnu skupinu čine ispitanici koji su u mirovini te se pretpostavlja da im računalna tehnologija i Internet nisu bliski.

Iz *Tabele 1* može se vidjeti postotak sudionika prema dobi i spolu, a iz *Tabele 2* prema stručnoj spremi i spolu.

Dob	Muško		Žensko		Ukupno	
	Broj	Postotak	Broj	Postotak	Broj	Postotak
Mlađi od 18 godina	3	3%	2	2%	5	5%
Od 19-29 godina	12	11%	24	22%	36	34%
Od 30-65 godina	16	15%	37	35%	53	50%
66 i više godina	4	4%	9	8%	13	12%
Ukupno	35	33%	72	67%	107	100%

Tabela 1

Stručna sprema	Muško		Žensko		Ukupno	
	Broj	Postotak	Broj	Postotak	Broj	Postotak
Nezavršena srednja škola	4	4%	3	3%	7	7%
Srednja stručna sprema	13	12%	25	23%	38	36%
Viša stručna sprema	3	3%	6	6%	9	8%
Visoka stručna sprema	15	14%	38	36%	53	50%
Ukupno	35	33%	72	67%	107	100%

Tabela 2

5.4. METODA I PITANJA

Metoda koja se koristila bila je anonimna anketa podijeljena u skupine pitanja koje se odnose na pojedinu pismenost. Ispitanicima nije bilo otkriveno iza kojih se pitanja kriju pojedine pismenosti. U svrhu analiziranja rezultata ovdje će se navesti koja pitanja pripadaju istraživanju pojedine pismenosti.

Knjižnična pismenost:

1. Kada tražite knjigu u knjižnici, možete li knjigu pronaći na polici?
2. Možete li pronaći knjigu (npr. po autoru ili naslovu) koja Vas zanima, služeći se on-line knjižničnim katalogom?
3. Možete li pronaći literaturu na određenu temu koja Vas zanima ili Vam je potrebna, u on-line knjižničnom katalogu?

Informatička pismenost:

4. Možete li sami otvoriti e-poštu, napisati i poslati poruku?
5. Možete li sami oblikovati tekst u Microsoft Word programu, te isti pohraniti u određenu datoteku?
6. Pomoću kojeg programa biste otvorili dokument Anketa.xlsx?

Medijska pismenost:

7. Odnosite li se kritički prema informacijama dobivenim putem novina, Interneta, društvenih mreža, televizije?
8. Provjeravate li informacije dobivene putem medija iz prethodnog pitanja?

Digitalna pismenost:

9. Koliko često pretražujete Internet?
10. Kada koristite Internet, pazite li da poštuju pravila etičkog ponašanja na Internetu – *netiquette*?
11. Navigacijska traka na mrežnoj stranici pokazuje sadržaj stranice :
12. Kada pretražujete mrežne stranice, koristite li filtere kako biste suzili rezultate Vaše pretrage?
13. Koristite li društvene mreže kao izvor pomoći za Vaše probleme bez obzira na prirodu problema?

Informacijska pismenost:

14. Smatrate li da, kada preuzimate sadržaj iz tiskanog izvora ili Interneta, trebate navesti izvor?
15. Imate li potrebu saznati podatak koji ne znate ili provjeriti informaciju za koju niste sigurni?
16. Kada pretražujete Internet, zadovoljavate li se s prvim rezultatom pretraživanja?
17. Koji će Booleov operator dati najviše rezultata?
18. Provjeravate li informacije dobivene iz Internetskih izvora u tiskanim izvorima?
19. Pohranjujete ili zapisujete li informacije ili mrežne stranice za koje smatrate da bi Vam mogle ponovno koristiti?
20. Koristite li *bookmarking* za pohranjivanje mrežnih stranica koje Vam se čine zanimljivim ili korisnim?
21. Jeste li sposobni sami naći literaturu na temu koja Vas zanima ili Vam je potrebna pretražujući Internet?
22. Kada se želite informirati o dostupnosti nekog proizvoda u trgovini, što najčešće radite?

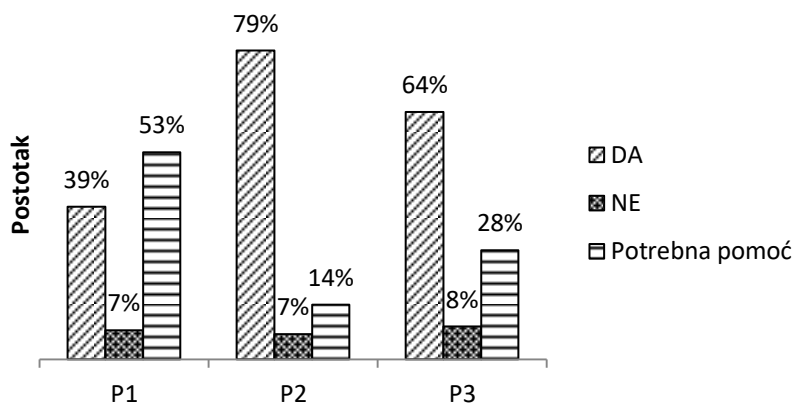
Pitanje broj 20 odnosi se na digitalnu pismenost, a pitanje broj 22 postavljeno je u svrhu ispitivanja navika korištenja Interneta konkretno e-pošte te koliko je ispitanicima ugodno koristiti tehnologiju u svrhu rješavanja određenih pitanja u svakodnevnom životu.

Nakon obrade rezultata pojedinačnih pitanja uspoređivat će se pitanja iz pojedinih grupa koja pripadaju pojedinim pismenostima kako bi se vidjelo posjeduju li ispitanici koji posjeduju informacijske vještine i vještine ostalih pismenosti.

5.5. REZULTATI

Prva su se tri pitanja odnosila na knjižničnu pismenost, a ponuđeni odgovori bili su a) Da; b) Ne; c) Da, uz pomoć knjižničara. Odgovori b i c ne zadovoljavaju uvjet knjižnične pismenosti zbog toga što se smatra da je osoba knjižnično pismena, ako se može sama bez pomoći naći u knjižnici. Dakle prihvatljivi odgovori bili su pod a) Da. S time da prva dva pitanja pripadaju kategoriji knjižnične polupismenosti, tek se treće pitanje odnosi na knjižničnu pismenost, stoga će se samo treće pitanje uzimati u obzir pri usporedbi s rezultatima informacijske pismenosti.

Prema rezultatima ankete na prvo pitanje je 42 ispitanika (39%) odgovorilo da kada traže knjigu u knjižnici mogu sami naći knjigu na polici, 8 (7%) ispitanika ne može naći knjigu na polici, a 57 (53%) mogu uz pomoć knjižničara. Na drugo pitanje „Možete li pronaći knjigu (npr. po autoru ili naslovu) koja Vas zanima, služeći se on-line knjižničnim katalogom?“ 85 ispitanika (79%) odgovorilo je da mogu pronaći knjigu u on-line knjižničnom katalogu, 7 ispitanika (7%) ne mogu, a 15 ispitanika (14%) mogu, ali uz pomoć knjižničara. Treće pitanje je glasilo „Možete li pronaći literaturu na određenu temu koja Vas zanima ili Vam je potrebna, u on-line knjižničnom katalogu?“, a 68 ispitanika (64%) može pronaći literaturu, 9 ispitanika (7%) ne može, 30 ispitanika (28%) može uz pomoć knjižničara. *Graf 1* prikazuje broj odgovora na sva tri pitanja u postocima, s time da je pitanje broj jedan označeno s P1, broj dva s P2 i pitanje broj tri s P3. Znači 64% ispitanika prema trećem pitanju iz serije pitanja knjižnične pismenosti je knjižnično pismeno, što je više od polovice ispitanika.

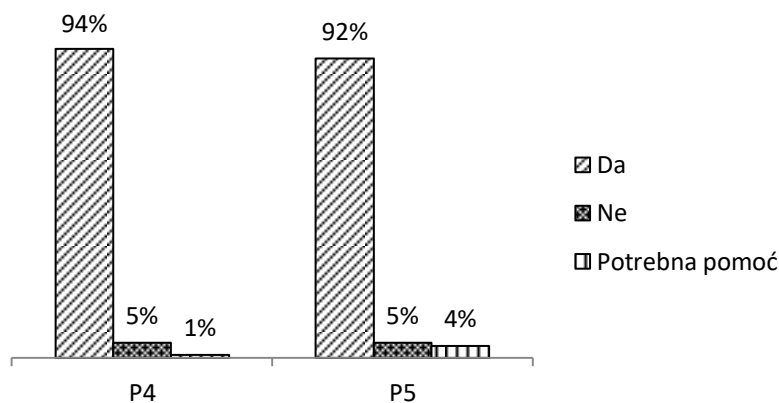

Graf 1. Knjižnična pismenost

Pitanja broj 4, 5 i 6 odnose se na informatičku pismenost, iz kojih se htjela vidjeti osnovna informatička pismenost ispitanika.

Pitanje broj 4 „Možete li sami otvoriti e-poštu, napisati i poslati poruku?“ dalo je 101 potvrđan odgovor (94%), 5 ispitanika (5%) se ne zna služiti e-poštom, i jedan ispitanik (1%) zna, ali uz nečiju pomoć.

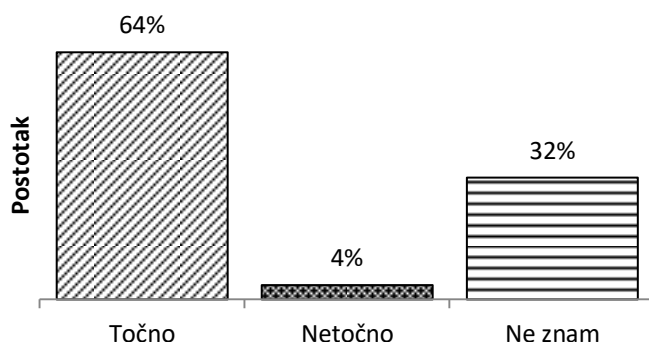
Na pitanje broj 5 „Možete li sami oblikovati tekst u Microsoft Word programu, te isti pohraniti u određenu datoteku?“ 98 ispitanika (92%) može, 5 ispitanika (5%) ne može i 4 ispitanika (4%) može, ali uz nečiju pomoć. *Graf 2* prikazuje rezultate pitanja broj 4 i 5 u postocima.

Graf 2. Informatička pismenost: e-mail; Word

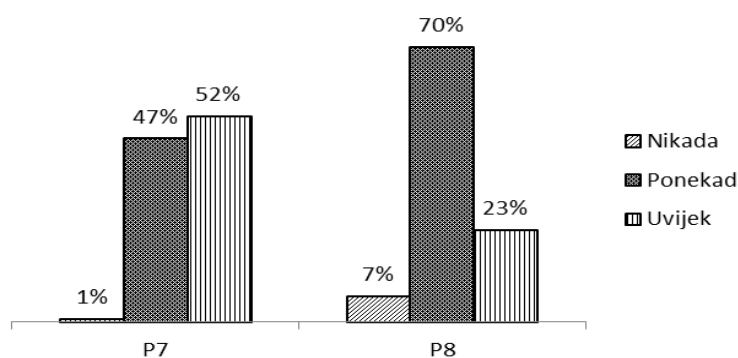
Zadnje pitanje u skupini informatičke pismenosti, pitanje broj 6 „Pomoću kojeg programa biste otvorili dokument Anketa.xlsx?“ daje ove rezultate : 69 ispitanika (64%)

odgovorilo je točno, pomoću Microsoft Excel programa, 4 ispitanika (4%) netočno, a 34 ispitanika (32%) nije znalo odgovor. *Graf 3* prikazuje navedene rezultate u postocima.

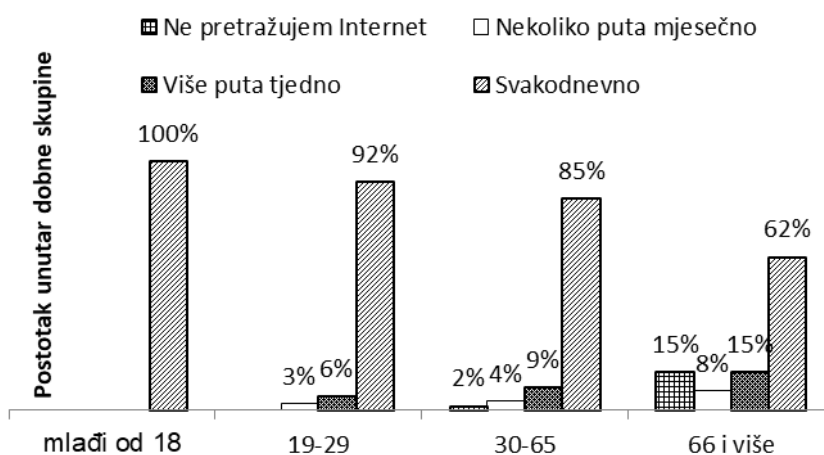
Graf 3. Informatička pismenost: Excel

Sljedeća skupina pitanja odnosila se na medijsku pismenost s obzirom da je glavna vještina medijske pismenosti kritički osvrt na informacije dobivene iz medija. Pitanja su stoga postavljena na sljedeći način: pitanje broj 7 „Odnosite li se kritički prema informacijama dobivenim putem novina, Interneta, društvenih mreža, televizije?“ (P7) i pitanje broj 8 „Provjeravate li informacije dobivene putem medija iz prethodnog pitanja?“ (P8). Na pitanje broj 7 jedan je ispitanik (1%) odgovorio da se nikada ne odnosi kritički prema informacijama dobivenim putem medija, 50 ispitanika (47%) ponekad, a 56 ispitanika (52%) uvijek. Na pitanje broj 8 rezultati su bili slični 7 ispitanika (7%) nikada ne provjerava informacije dobivene putem medija, 75 ispitanika (70%) ponekad i 25 ispitanika (23%) uvijek. *Graf 4* prikazuje rezultate oba pitanja u postocima.

Graf 4. Medijska pismenost: kritički osvrt; provjera informacija

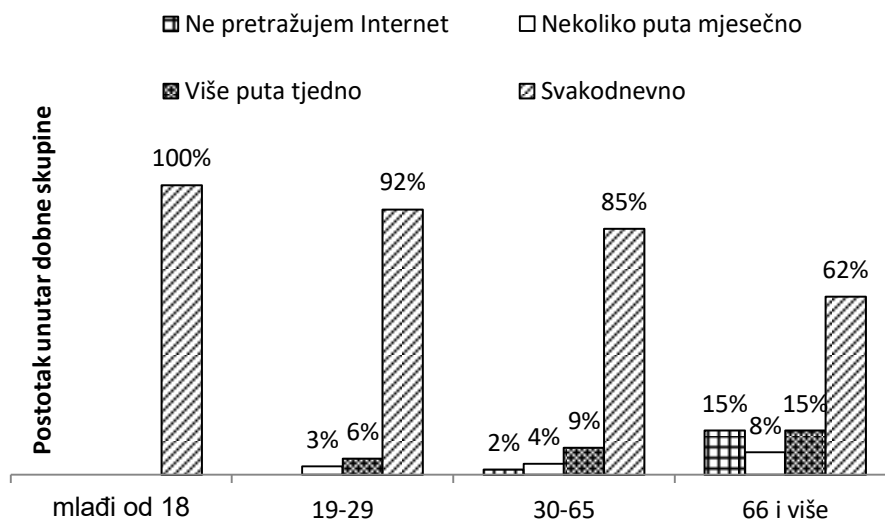
Pitanja od 9 do 13 i pitanje broj 20 istražuju digitalnu pismenost. Prvo pitanje u skupini istraživanja digitalne pismenosti, pitanje broj 9 odnosi se na učestalost korištenja Interneta, kao medija koji je doprinio stvaranju termina digitalne pismenosti. Od 107 ispitanika samo troje (3%) ne pretražuje Internet, 4 ispitanika (4%) nekoliko puta mjesečno pretražuje Internet, 9 ispitanika (8%) više puta tjedno, a 91 ispitanik (85%) svakodnevno koristi Internet. Iz *Grafa 5* može se vidjeti postotak učestalosti pretraživanja Interneta u rubrici ukupno, dok ostale rubrike pokazuju pretraživanje Interneta po dobnim skupinama.

Graf 5. Učestalost korištenja Interneta

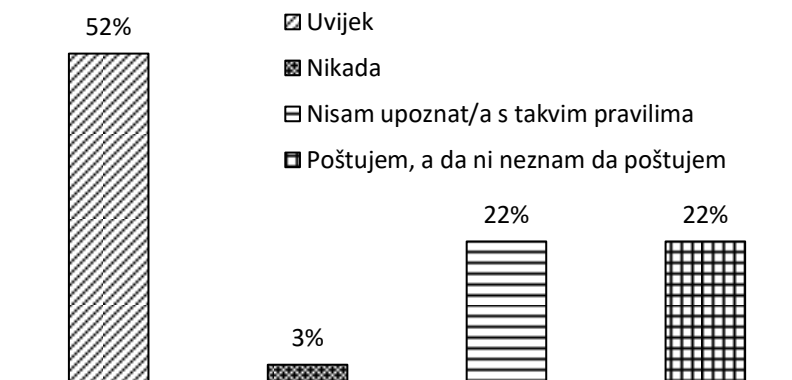
Graf 6 prikazuje postotak korištenja Interneta unutar dobne skupine iz čega se može vidjeti da je učestalost korištenja Interneta veća što je dobna skupina mlađa, što i nije začuđujuće s obzirom da su mlađi ljudi navikli na tehnologiju s obzirom na odrastanje uz tehnologiju i dostupnost iste u svakodnevnom životu. U dobnoj skupini *mlađi od 18* učestalost pretraživanja Interneta na dnevnoj bazi je 100%, svih pet od pet ispitanika svakodnevno pretražuje Internet. U dobnoj skupini od 19-29 godina također je visok postotak svakodnevnog pretraživanja Interneta, od 36 ispitanika koji pripadaju ovoj dobnoj skupini, jedan (3%) pretražuje Internet nekoliko puta mjesečno, 2 ispitanika (6%) više puta tjedno i 33 ispitanika (92%) svakodnevno pretražuje Internet. U trećoj i najbrojnijoj dobnoj skupini od ukupno 53 ispitanika jedan ispitanik (2%) ne pretražuje Internet, 2 ispitanika (4%) nekoliko puta mjesečno, 5 ispitanika (9%) više puta tjedno i 45 ispitanika (85%) svakodnevno. U četvrtoj dobnoj skupini od 66 i više godina od ukupno 13 ispitanika dva ispitanika (15%) ne

pretražuje Internet, jedan ispitanik (8%) nekoliko puta mjesečno pretražuje Internet, 2 ispitanika (15%) više puta tjedno i 8 ispitanika (62%) svakodnevno koristi Internet.

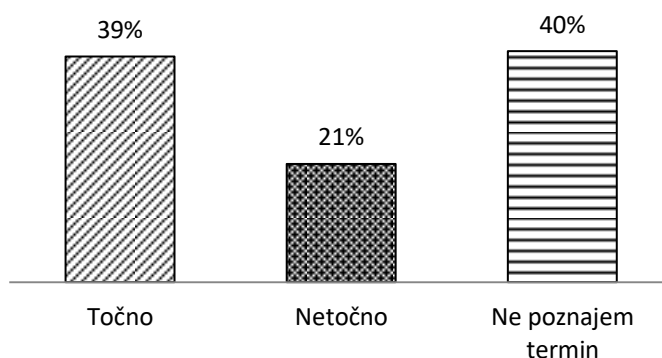
Graf 6. Učestalost korištenja Interneta/dobna skupina

Deseto pitanje odnosi se na pravila etičkog ponašanja na Internetu, što pripada jednoj od kategorija digitalne pismenosti, a i htjelo se vidjeti koliko su ispitanici upoznati s terminom *netiquette*. Ovdje je vidljivo da ispitanici uglavnom poštuju pravila ponašanja na Internetu te se pretpostavlja da su upoznati s terminom. Iz *Grafa 7* može se vidjeti da 56 ispitanika (52%) uvijek poštuju pravila ponašanja, 3 ispitanika (3%) nikada ne poštuju pravila ponašanja, 24 ispitanika (22%) nije upoznato s pravilima ponašanja i zanimljivo je da 24 ispitanika (22%) poštuju, a da ni ne zna da poštuju pravila ponašanja na Internetu, dakle može se reći da 48 ispitanika (44%) nije upoznato s terminom *netiquette*, što je nešto manje od polovice ispitanika te ako se zbroji broj ispitanika koji uvijek poštuju pravila s onima koji poštuju, a da ni ne znaju da poštuju dobiva se brojka od 80 ispitanika (74%) koji poštuju pravila ponašanja ili *netiquette*, što bi značilo da je 74% ispitanika moralno u pogledu ponašanja na Internetu, no 52% ispitanika pripada skupini digitalno pismenih pojedinaca.

Graf 7. Digitalna pismenost: pravila ponašanja na Internetu

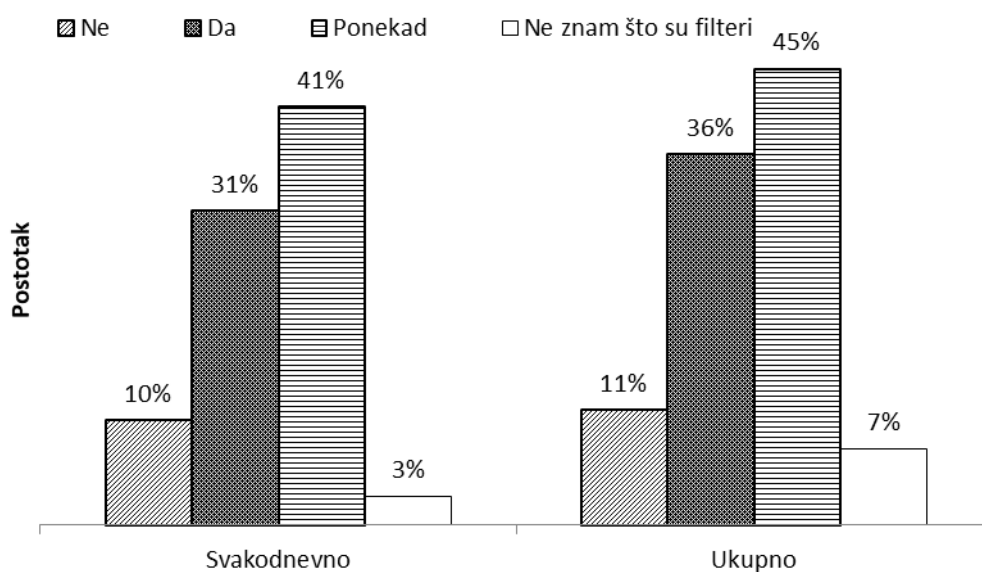
Pitanje broj 11 odnosi se na poznavanje digitalne terminologije odnosno htjelo se vidjeti koliko je ispitanika upoznato s internetskom terminologijom, što možda i nije presudno za digitalnu pismenost, no poznavanje i razumijevanje digitalne terminologije pridonosi digitalnoj pismenosti. Dakle na izjavu da „Navigacijska traka na mrežnoj stranici pokazuje sadržaj stranice“ 42 ispitanika (39%) je odgovorilo točno, 22 ispitanika (21%) je odgovorilo netočno, a 43 ispitanika (40%) ne poznaje termin *navigacijska traka*. Kada se zbroji broj netočnih odgovora i onih koji ne poznaju termin vidi se da 65 ispitanika (61%) ustvari ne poznaje digitalnu terminologiju, što je više od polovice ispitanika, odnosno 39% ispitanika pripada digitalno pismenima. Iz *Grafa 8* vidi se broj odgovora u postocima.

Graf 8. Digitalna pismenost: što je navigacijska traka

Pitanje broj 12 „Kada pretražujete mrežne stranice, koristite li filtere kako biste suzili rezultate Vaše pretrage?“, postavljeno je da se vidi koliko je ispitanicima ugodno koristiti alate digitalne tehnologije, a ujedno se mogu vidjeti i navike pretraživanja internetskih stranica kroz korištenje filtera. U *Grafu 9* može se vidjeti postotak korištenja filtera kod ispitanika koji svakodnevno koriste Internet i ukupan postotak korištenja filtera kod ispitanika. 11 ispitanika (10%) koji svakodnevno koriste Internet ne koriste filtere, a ukupno ih ne koristi 12 ispitanika (11%). 33 ispitanika (31%) koji svakodnevno koriste Internet koristi filtere, a ukupno ih koristi 39 ispitanika (36%). 44 (42%) ispitanika koji svakodnevno koristi Internet ponekad koristi filtere, a ukupno 48 ispitanika (45%). 3 ispitanika (3%) koji svakodnevno pretražuju Internet ne zna što su filteri, a ukupno 8 ispitanika (7%) ne znaju što su filteri.

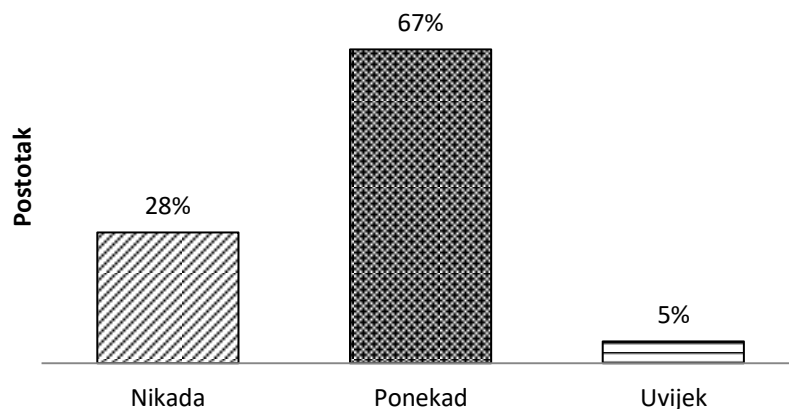
Iz navedenih rezultata 81% ispitanika koristi filtere. Ovdje su se uzimali u obzir i ispitanici koji ponekad koriste filtere, zbog toga što za digitalnu pismenost upotreba filtera nije nužna, ali sama činjenica da ponekad koriste filtere daje do znanja da su upoznati s terminom i funkcijom filtera.

Graf 9. Digitalna pismenost: korištenje filtera

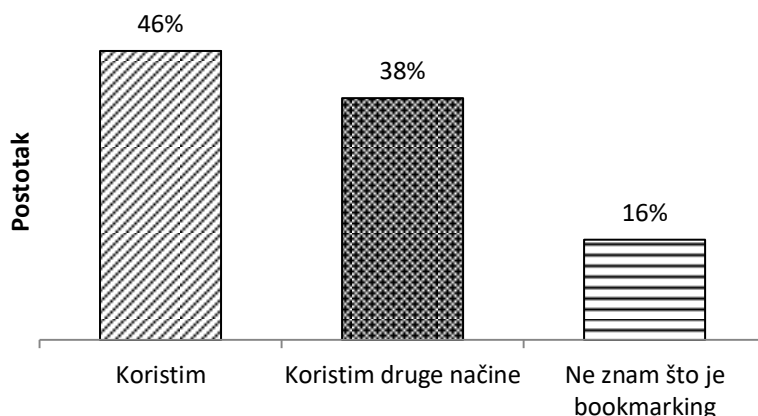
Pitanje broj 13 odnosi se na korištenje društvenih mreža u rješavanju svakodnevnih problema bez obzira na prirodu problema. S ovim pitanjem također se htjelo vidjeti koliko

ispitanika ima naviku koristiti digitalnu tehnologiju u svakodnevnom životu posebice u rješavanju problema, što je također jedan od elemenata digitalne pismenosti. 30 ispitanika (28%) nikada ne koristi društvene mreže, 72 ispitanika (67%) ponekad koristi društvene mreže, a 5 (5%) ispitanika uvijek koristi društvene mreže u rješavanju svakodnevnih problema. U ovom je pitanju također prihvatljiv i odgovor *ponekad uz uvijek*, zbog toga što za digitalnu pismenost nije nužno uvijek koristiti društvene mreže u rješavanju pojedinih problema, što znači da više od polovice ispitanika (72%) pripada kategoriji digitalno pismenih.

Graf 10. Digitalna pismenost: korištenje društvenih mreža u rješavanju svakodnevnih problema

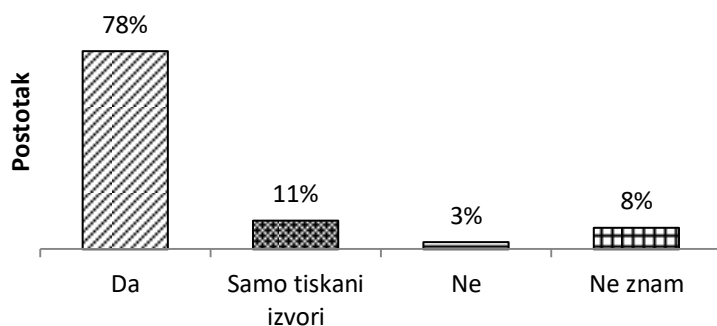
Pitanje broj 20 još je jedno u nizu koje istražuje učestalost korištenja digitalnih pomagala. Radi se o korištenju *bookmarkinga* odnosno označavanja stranica koje ispitanici smatraju korisnim ili zanimljivim u svrhu ponovnog korištenja. 49 ispitanika (46%) koristi *bookmarking*, 41 ispitanik (38%) označava stranice na druge načine, a 17 ispitanika (16%) ne zna što je *bookmarking*. Graf 11 prikazuje rezultate pitanja broj 20. Prema ovom pitanju 84% ispitanika je digitalno pismeno.

Graf 11. Digitalna pismenost: korištenje bookmarkinga

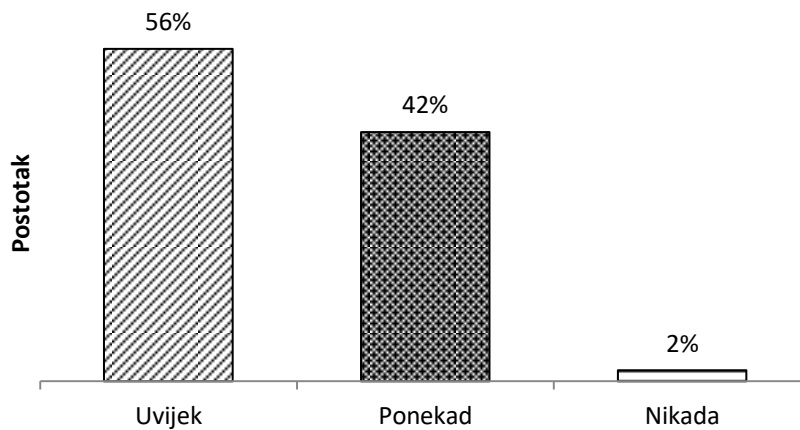
Pitanja od 14 do 21 odnose se na informacijsku pismenost, s time da se pitanje pod brojem 20 odnosi i na digitalnu pismenost i obrađeno je u rezultatima digitalne pismenosti.

Pitanje broj 14 odnosi se na etičku uporabu informacija dobivenih iz tiskanih ili iz internetskih izvora: „Smatrate li da, kada preuzimate sadržaj iz tiskanog izvora ili Interneta, trebate navesti izvor?“. 83 ispitanika (78%) odgovorilo je da treba navesti izvor, 12 ispitanika (11%) odgovorilo je da treba, ali samo u slučaju tiskanih izvora, 3 ispitanika (3%) smatra da ne treba navesti izvor, a 9 ispitanika (8%) ne zna treba li ili ne navesti izvor prilikom preuzimanja sadržaja bilo iz tiskanog ili mrežnog izvora. Graf 12 prikazuje rezultate pitanja broj 14 u postocima. Više od polovice ispitanika (78%) pokazuje da poštuje etičku upotrebu informacija što je jedan od bitnih elemenata informacijske i digitalne pismenosti.

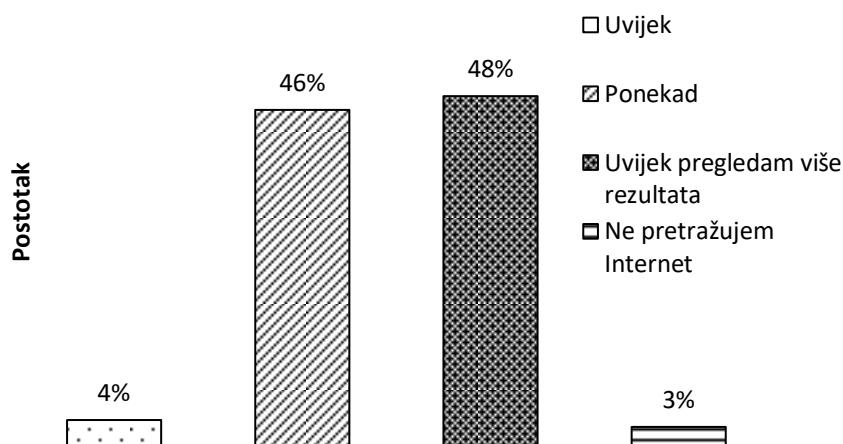
Graf 12. Informacijska pismenost: etička upotreba informacija

Pitanje broj 15 „Imate li potrebu saznati podatak koji ne znate ili provjeriti informaciju za koju niste sigurni?“ postavljeno je kako bi se vidjelo imaju li ispitanici potrebu za informacijom te žele li novom informacijom povećati već postojeće znanje, što je također jedan od elemenata informacijske pismenosti. 60 ispitanika (56%) ima potrebu provjeriti informaciju koju ne zna ili u koju nije siguran, 45 ispitanika (42%) ponekad ima potrebu i 2 ispitanika (2%) nema tu potrebu. *Graf 13* prikazuje rezultate izražene u postocima.

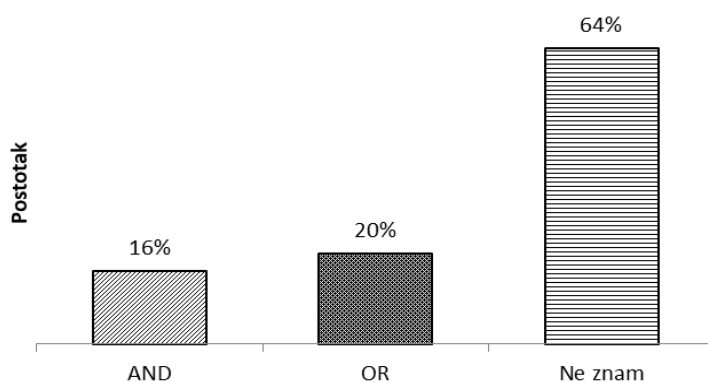
Graf 13. Informacijska pismenost: potreba za informacijom

Pitanje broj 16 „Kada pretražujete Internet, zadovoljavate li se s prvim rezultatom pretraživanja?“ odnosi se na lociranje, provjeru i evaluaciju informacija, pretpostavka je da pojedinac koji pregleda više rezultata u istom pretraživanju, ima potrebu provjeriti točnost informacije što je također jedan od važnijih elemenata informacijske pismenosti. Na ovo pitanje 4 ispitanika (4%) odgovorilo je da se uvijek zadovolji s prvim rezultatom, 49 ispitanika (46%) se ponekad zadovolji s prvim rezultatom, što znači da ponekad pretražuje i više rezultata, 51 ispitanik (48%) uvijek pregledava više rezultata i 3 ispitanika (3%) ne pretražuje Internet. *Graf 14* prikazuje rezultate izražene u postocima.

Graf 14. Informacijska pismenost: lociranje i provjera informacije

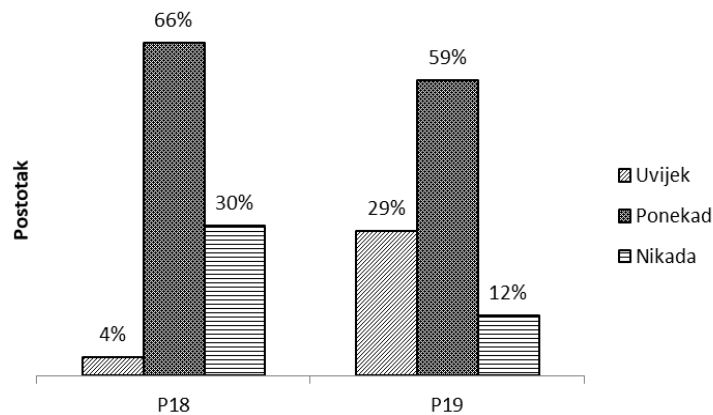
Pitanje broj 17 „Koji će Booleov operator dati najviše rezultata?“ odnosi se na tehnike pretraživanja, a obuhvaća i poznavanje logičkih operatora kao informatičkih alata pretraživanja, dakle obuhvaća informatičku i informacijsku pismenost. 17 ispitanika (16%) odgovorilo je točno, odnosno da će operator AND dati najveći broj rezultata, 21 ispitanik (20%) odgovorilo je netočno (OR) i 69 ispitanika (64%) nije znalo odgovor ili nije čulo za Booleove operatore. Graf 15 prikazuje rezultate izražene u postocima.

Graf 15. Informacijska pismenost: korištenje Booleovih operatora

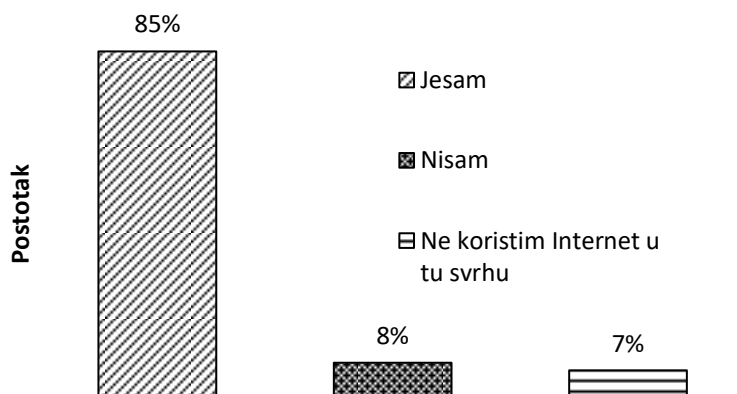
Pitanje 18 „Provjeravate li informacije dobivene iz Internetskih izvora u tiskanim izvorima? (P 18) odnosi se na evaluaciju i kritički osvrt naspram informacija i pitanje 19 „Pohranjujete ili zapisujete li informacije ili mrežne stranice za koje smatrate da bi Vam mogle ponovno koristiti?“ odnosi se na pohranjivanje i ponovnu upotrebu informacija u svrhu ponovnog korištenja, što se također odnosi na vještine informacijske pismenosti. Odgovori na

pitanje 18 pokazali su da 4 ispitanika (4%) uvijek provjerava informacije dobivene iz mrežnih izvora, da 71 ispitanik (66%) ponekad provjerava i 32 ispitanika (30%) nikada ne provjerava informacije dobivene iz mrežnih u tiskanim izvorima. Odgovori na pitanje 19 dali su nešto drugačije rezultate. 31 ispitanik (29%) uvijek pohranjuje ili zapisuje, 63 ispitanika (59%) ponekad zapisuje i 13 ispitanika (12%) nikada ne zapisuje ili pohranjuje informacije ili mrežne stranice za koje smatra da bi mogle biti od ponovne koristi. *Graf 16* prikazuje rezultate za pitanje 18 i 19 izražene u postocima.

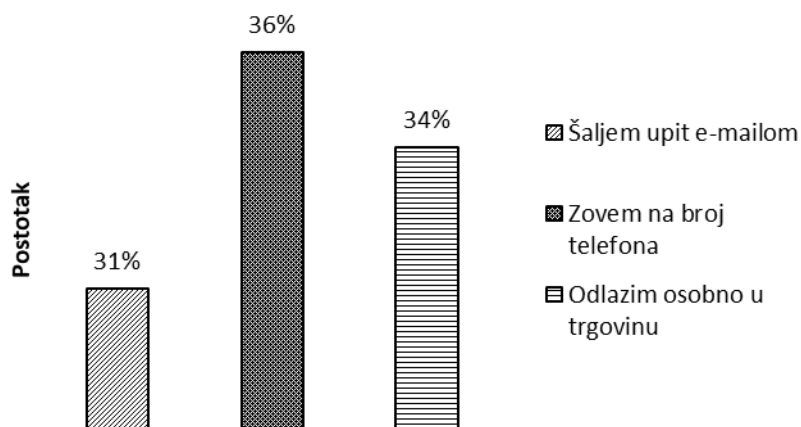
Graf 16. Informacijska pismenost: evaluacija kvalitete informacija; pohrana informacija

Pitanje broj 21 „Jeste li sposobni sami naći literaturu na temu koja Vas zanima ili Vam je potrebna pretražujući Internet?“ odnosi se na nešto rafiniranije vještine koje spajaju informatičku i informacijsku pismenost, zbog toga što se pretpostavlja da informacijski pismena osoba može naći literaturu koja joj je potrebna služeći se tehnikama pretraživanja te se smatra da je informatički pismena ako se služi računalnom tehnologijom u pretraživanju i pribavljanju literature putem Interneta. 91 ispitanik (85%) može samostalno naći literaturu koja im je potrebna na Internetu, 9 ispitanika (8%) ne može i 7 ispitanika (7%) ne koristi Internet u tu svrhu. *Graf 17* prikazuje rezultate izražene u postocima.

Graf 17. Informacijska pismenost: sposobnost pronalaženja literature na Internetu

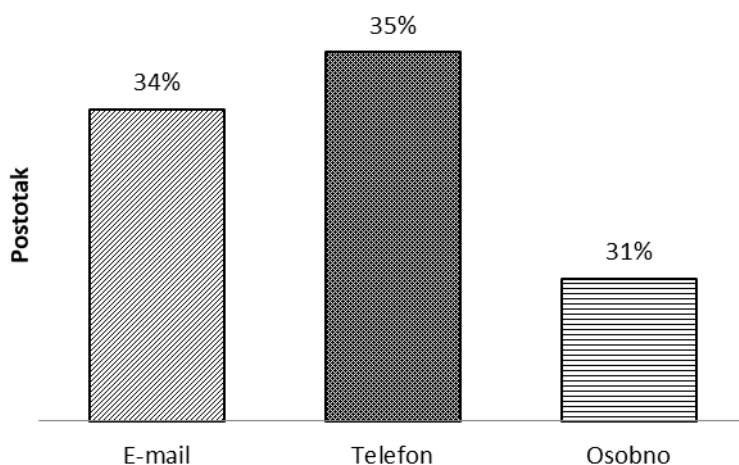
Pitanje broj 22 „Kada se želite informirati o dostupnosti nekog proizvoda u trgovini, što najčešće radite?“ postavljeno je kako bi se vidjelo koliko ljudi koristi tehnologiju u konkretnoj situaciji u svakodnevnom životu. 33 ispitanika (31%) šalje upit e-mailom, 38 ispitanika (36%) zove telefonom, a 36 ispitanika (34%) odlazi osobno u trgovinu kako bi se informiralo o dostupnosti proizvoda. Iz rezultata se vidi da se podjednako koriste sve tri opcije, no ipak najviše, iako nije velika razlika, upit telefonom i osobno odlaženje u trgovinu. Iz *Grafa 18* mogu se vidjeti rezultati izraženi u postocima.

Graf 18. Korištenje tehnologije u pronalaženju informacija

Nadalje, htjelo se vidjeti koliko ispitanika koji svakodnevno pretražuju Internet, koristi tehnologiju u svakodnevnom životu odnosno konkretno za provjeru dostupnosti proizvoda u trgovini, pa tako od ukupno 91 ispitanika (100%) koji svakodnevno pretražuju

Internet, 31 ispitanik (34%) koristi e-mail, 32 ispitanika (35%) telefon, a 28 ispitanika (31%) odlazi osobno u trgovinu. Ipak ispitanici koji svakodnevno koriste Internet više koriste e-mail i telefon, što pokazuje ipak nešto viši postotak korištenja tehnologije naspram cjelokupnog rezultata iz pitanja broj 22, gdje ispitanici više koriste telefon i odlaze osobno u trgovinu. Iz *Grafa 19* mogu se vidjeti rezultati izraženi u postocima.

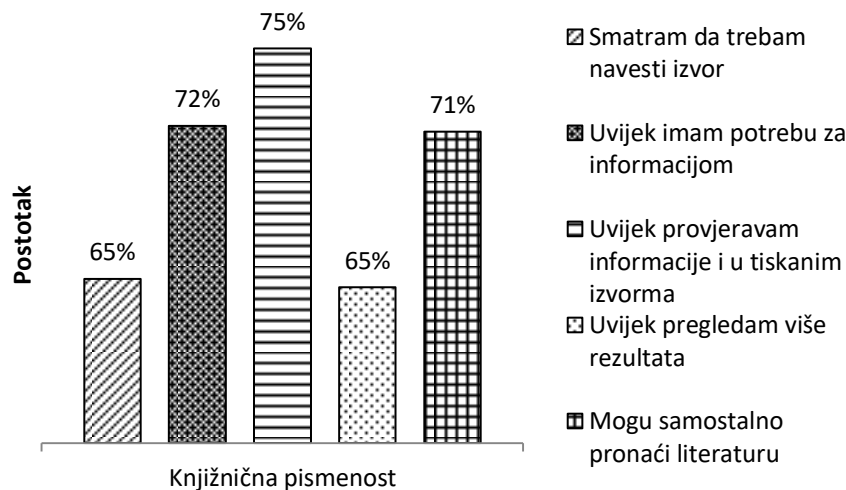

Graf 19. Svakodnevna upotreba Interneta/korištenje tehnologije

U svrhu dokazivanja postavljenih hipoteza, rezultati pojedinih pitanja međusobno će se uspoređivati.

Pitanje broj 3, koje ukazuje na posjedovanje knjižnične pismenosti kod ispitanika, usporedit će se s pitanjima broj 14 (etičnost u postupanju s informacijama), 15 (potreba za informacijom), 16 (provjera točnosti informacije), 18 (kritički osvrt na informaciju) i 21 (sposobnost pronalaska literature), a koja ukazuju na posjedovanje informacijskih vještina kod ispitanika. Kod pitanja broj 3 uzimalo se u obzir odgovore u kojima ispitanika može samostalno naći literaturu u on-line knjižničnom katalogu (OPAC-u), što ukazuje na posjedovanje elementa knjižnične pismenosti. U obradi rezultata o ovim ispitanicima će se govoriti kao o knjižnično pismenim pojedincima. Od ukupno 80 ispitanika (100%) koji smatraju da trebaju navesti izvor pri preuzimanju informacija, 54 ispitanika (65%) je knjižnično pismeno; od ukupno 60 ispitanika (100%) koji uvijek imaju potrebu za informacijom, 43 ispitanika (72%) je knjižnično pismeno; od ukupno 4 ispitanika (100%) koji uvijek provjeravaju informacije i u tiskanim izvorima, 3 ispitanika (75%) je knjižnično

pismeno; od ukupno 51 ispitanika (100%) koji uvijek provjeravaju točnost informacije, 33 ispitanika (65%) je knjižnično pismeno; od ukupno 91 ispitanika (100%) koji može samostalno naći literaturu na Internetu, 65 (71%) je knjižnično pismeno. *Graf 20* prikazuje rezultate izražene u postocima.

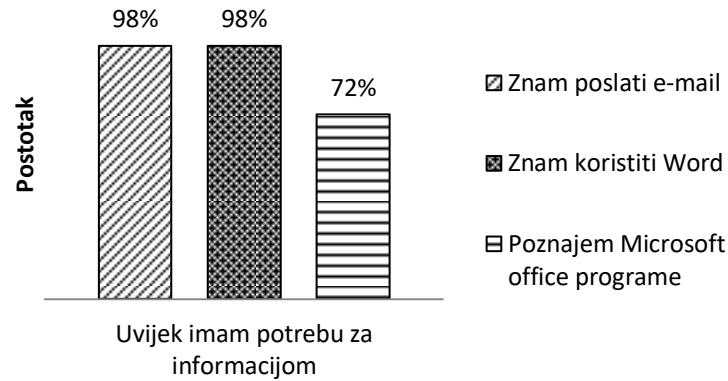

Graf 20. Usporedba knjižničnih i informacijskih vještina

Pitanja koja su ključna za informacijsku pismenost, kao što je to prepoznavanje potrebe za informacijom (pitanje broj 15), provjera točnosti informacije (pitanje broj 16) i pitanje broj 21 koje pokazuje sposobnost pronalaska literature na Internetu, usporedit će se s grupom pitanja koja istražuju osnovnu informatičku pismenost, a to su pitanja pod brojem 4, 5 i 6, kako bi se dokazala hipoteza da informacijski pismene osobe posjeduju vještine i informatičke pismenosti, no da informatička pismenost ne pretpostavlja informacijsku pismenost usporedit će se pitanja iz grupe informatičke pismenosti s pitanjem broj 17 koje uključuje rafiniranije vještine pretraživanja, ali i spoj kognitivno tehničkih sposobnosti koje spajaju informacijsku i informatičku pismenost. Radi vizualne usporedbe rezultata svako od pitanja iz područja informacijske pismenosti, a čiji odgovori potvrđuju informacijsku pismenost ispitanika usporediti će se paralelno s pitanjima broj 4, 5 i 6 i bit će prikazani grafom. Uspoređivat će se samo oni odgovori koji potvrđuju posjedovanje određenih vještina pismenosti.

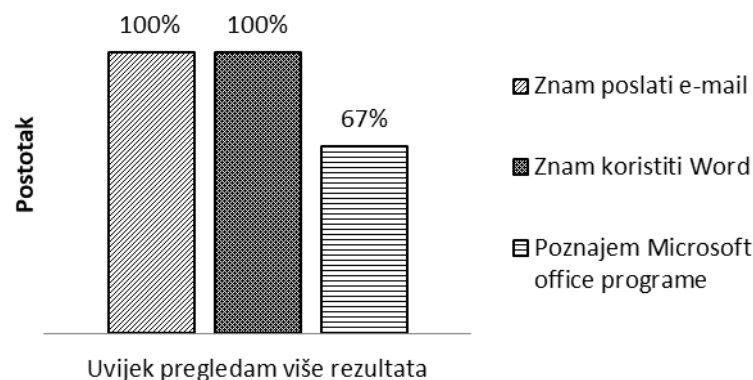
Rezultati usporedbe pitanja broj 15 s pitanjima broj 4, 5 i 6 prikazani su u *Grafu 21* iz kojeg se može vidjeti da od ukupno 60 ispitanika (100%) koji uvijek imaju potrebu za informacijom, 59 ispitanika (98%) je sposobno samostalno otvoriti, napisati i poslati poruku e-mailom, 59 ispitanika (98%) može samostalno oblikovati tekst u Microsoft Word programu

i pohraniti ga u određenu datoteku i 43 ispitanika (72%) je točno odgovorilo na pitanje kojim programom otvaramo navedenu datoteku Anketa.xlsx.

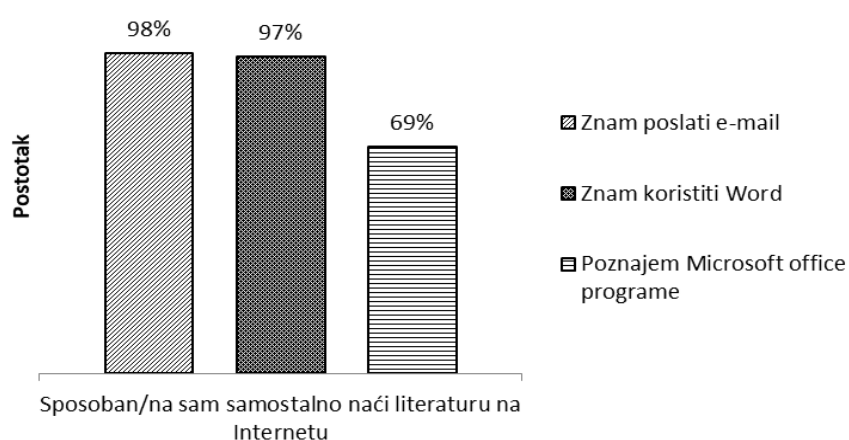
Graf 21. Usporedba informatičkih i informacijskih vještina 1

Rezultati usporedbe pitanja broj 16 s pitanjima broj 4, 5 i 6 prikazani su u *Grafu 22*. Uzimalo se u obzir samo odgovore u kojima ispitanici uvijek pregledavaju više rezultata (51 ispitanik) te oni koji su na pitanja koja se odnose na informatičku pismenost davali odgovore prema kojima ih se svrstavalo u kategoriju informatički pismenih. Od ukupno 51 ispitanika (100%) koji uvijek pregledavaju više rezultata, 51 ispitanik (100%) je sposobno samostalno otvoriti, napisati i poslati poruku e-mailom, 51 ispitanik (100%) može samostalno oblikovati tekst u Microsoft Word programu i pohraniti ga u određenu datoteku i 34 ispitanika (67%) je točno odgovorilo na pitanje kojim programom otvaramo navedenu datoteku Anketa.xlsx.

Graf 22. Usporedba informatičkih i informacijskih vještina 2

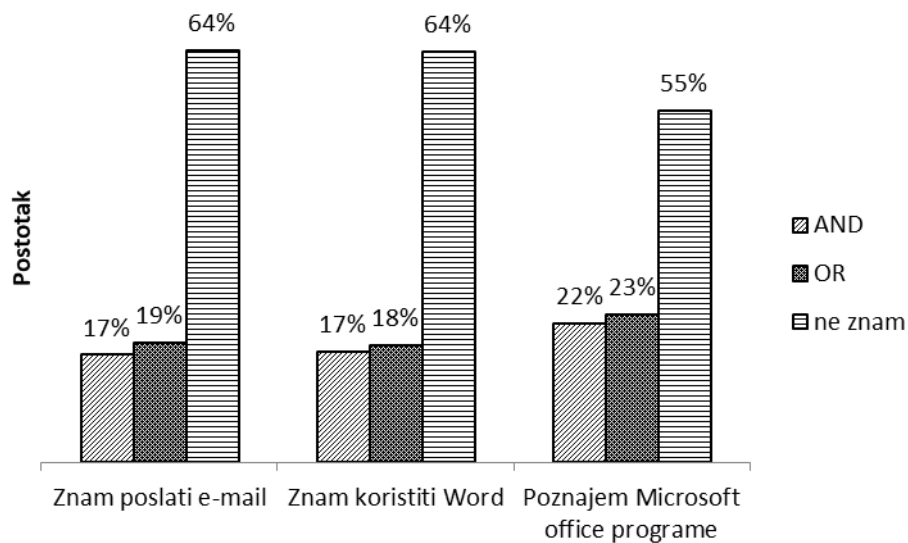
Rezultati usporedbe pitanja broj 21 s pitanjima 4, 5 i 6 prikazani su u *Grafu 23*. Uzimalo se u obzir samo odgovor gdje ispitanici mogu samostalno naći literaturu na Internetu (91 ispitanik), te oni koji su na pitanja koja se odnose na informatičku pismenost davali odgovore prema kojima ih se svrstavalo u kategoriju informatički pismenih. Od ukupno 91 ispitanika (100%), koji mogu samostalno naći literaturu na Internetu, 89 ispitanika (98%) je sposobno samostalno otvoriti, napisati i poslati poruku e-mailom, 88 ispitanika (97%) može samostalno oblikovati tekst u Microsoft Word programu i pohraniti ga u određenu datoteku i 63 ispitanika (69%) je točno odgovorilo na pitanje kojim programom otvaramo navedenu datoteku Anketa.xlsx.

Graf 23. Usporedba informatičkih i informacijskih vještina 3

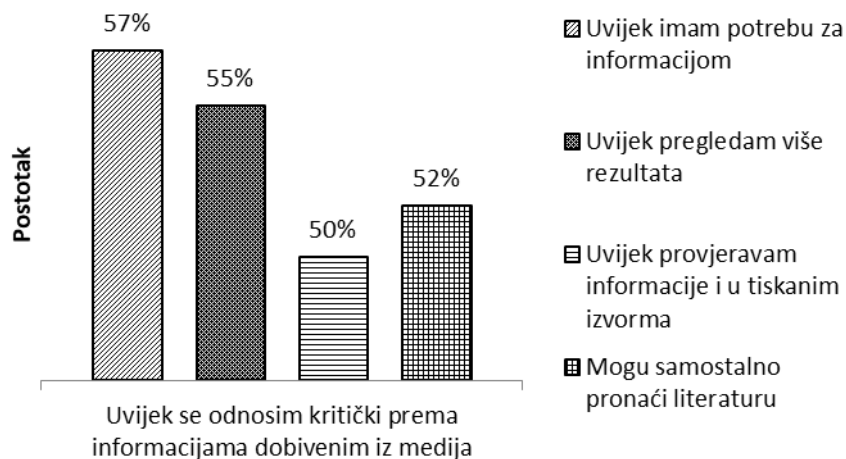
Rezultati usporedbe pitanja broj 17 s pitanjima 4, 5 i 6 prikazani su u *Grafu 24*. Uzimalo se u obzir samo rezultate koji su na pitanja koja se odnose na informatičku pismenost davali odgovore prema kojima ih se svrstavalo u kategoriju informatički pismenih. Od 101 ispitanika (100%) koji su sposobni samostalno otvoriti, napisati i poslati poruku e-mailom, 65 ispitanika (64%) nije znalo odgovor na pitanje „Koji će Booleov operator dati najviše rezultata?“; od 98 ispitanika (100%) koji mogu samostalno oblikovati tekst u Microsoft Word programu i pohraniti ga u određenu datoteku, 63 ispitanika (64%) također nije znalo odgovor na spomenuto pitanje; od 69 ispitanika (100%) koji su točno odgovorili na pitanje kojim programom otvaramo navedenu datoteku Anketa.xlsx, 38 ispitanika (55%) nija znalo odgovor na pitanje je točno odgovorilo na pitanje „Koji će Booleov operator dati najviše rezultata?“. Iz ovih rezultata se može vidjeti da informatičke vještine, iako osnovne,

ne pretpostavljaju da pojedinac posjeduje određene strategije pretraživanja (konkretno poznavanje Booleovih operatora) što je jedna od značajki informacijske pismenosti.

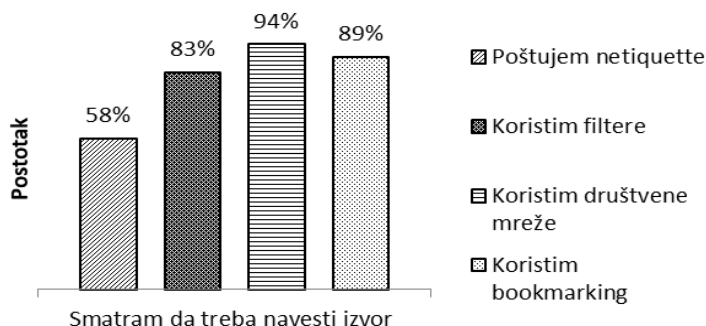
Graf 24. Usporedba informatičkih i informacijskih vještina 4

Usporedbom pitanja 7 koje se odnose na medijsku pismenost, a ispituju kritički osvrt prema informacijama dobivenih iz medija, s onima koja se odnose na informacijsku pismenost, konkretno potrebe za informacijom (pitanje 15), provjere točnosti informacija na Internetu (pitanje 16) te kritičkog osvrta na informacije (pitanje 18) vidjet će se posjeduju li ispitanici koji posjeduju vještine informacijske pismenosti i vještine medijske pismenosti. U obzir su se uzimali samo odgovori ispitanika koji se uvijek odnose kritički prema informacijama dobivenih iz medija i o njima će se govoriti kao o medijski pismenim pojedincima. Od 60 ispitanika (100%) koji uvijek imaju potrebu za informacijom, 34 ispitanika (57%) su i medijski pismeni; od 51 ispitanika (100%) koji uvijek provjeravaju više rezultata pretražujući Internet 28 (55%) je medijski pismeno; od 4 ispitanika (100%) koji uvijek provjeravaju informacije i u tiskanom izvorima, 2 ispitanika (50%) je medijski pismeno; od 91 ispitanika (100%) koji su sposobni samostalno naći literaturu na Internetu, 47 ispitanika (52%) je medijski pismeno. Iz *Grafa 25* mogu se vidjeti rezultati prikazani u postocima.

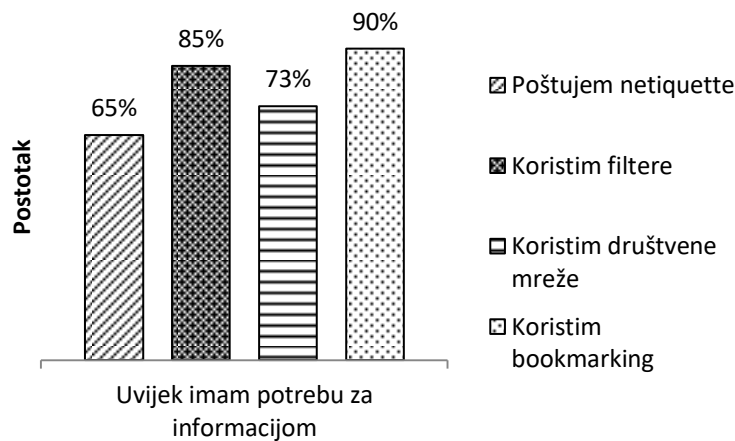
Graf 25. Usporedba medijskih i informacijskih vještina

Pojedini odgovori na pitanja broj 14, 15, 16 i 21 koji ukazuju na posjedovanje informacijskih vještina usporedili su se s odgovorima koji ukazuju na posjedovanje digitalnih vještina, poštivanje pravila ponašanja na Internetu i korištenje digitalnih alata. Kod pitanja broj 14 koje ukazuje na posjedovanje etičnosti pri korištenju informacija, uzimali su se u obzir samo odgovori ispitanika koji smatraju da treba navesti izvor prilikom preuzimanja informacija. Od 83 ispitanika (100%), koji smatraju da treba navesti izvor prilikom preuzimanja informacija, 48 ispitanika (58%) poštuje pravila ponašanja na Internetu, 69 ispitanika (83%) koristi filtere, 78 ispitanika (94%) koristi društvene mreže u rješavanju pojedinih problema i 74 ispitanika (89%) koristi *bookmarking* ili neku drugu tehniku pohranjivanja stranica koje mu se čini korisnim ili zanimljivim. Graf 26 prikazuje rezultate izražene u postocima.

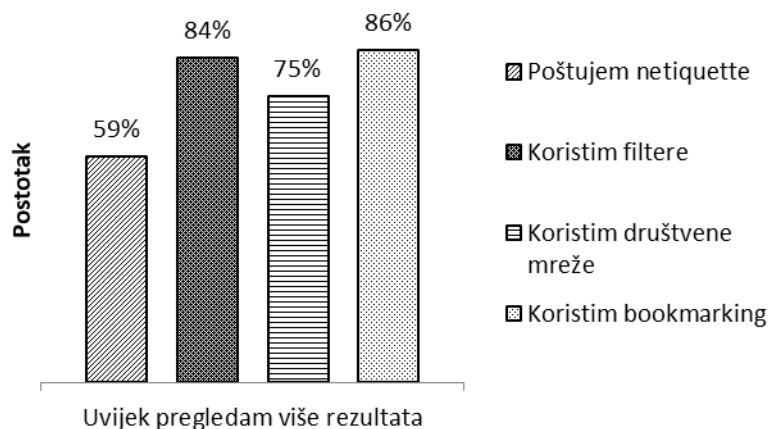
Graf 26. Usporedba digitalnih i informacijskih vještina 1

Kod pitanja broj 15 koje ukazuje na potrebu za informacijom, uzimali su se u obzir samo odgovori ispitanika koji uvijek imaju potrebu za informacijom. Od 60 ispitanika (100%), koji uvijek imaju potrebu za informacijom, 39 ispitanika (65%) poštuju pravila ponašanja na Internetu, 51 ispitanik (85%) koristi filtere, 44 ispitanika (73%) koristi društvene mreže u rješavanju pojedinih problema i 54 ispitanika (90%) koristi *bookmarking* ili neku drugu tehniku pohranjivanja stranica koje mu se čini korisnim ili zanimljivim. *Graf 27* prikazuje rezultate izražene u postocima.

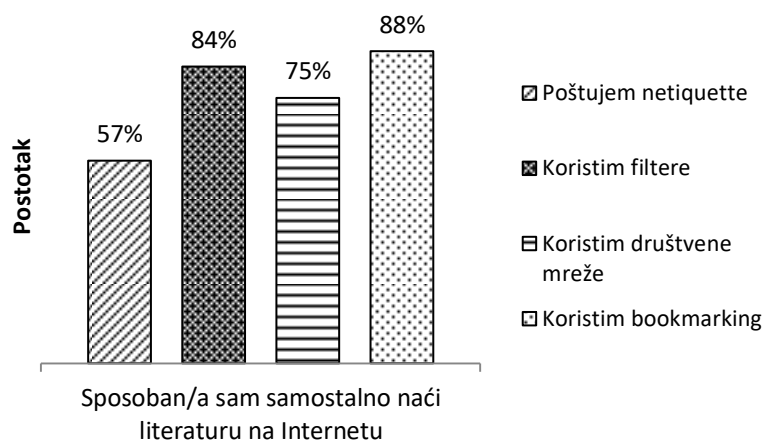
Graf 27. Usporedba digitalnih i informacijskih vještina 2

Kod pitanja broj 16 koje se odnosi na provjeru točnosti informacija na Internetu, uzimali su se u obzir samo odgovori ispitanika koji uvijek pregledavaju više rezultata. Od 51 ispitanika (100%), koji uvijek pregledavaju više rezultata, 30 ispitanika (59%) poštuju pravila ponašanja na Internetu, 43 ispitanika (84%) koristi filtere, 38 ispitanika (75%) koristi društvene mreže u rješavanju pojedinih problema i 44 ispitanika (86%) koristi *bookmarking* ili neku drugu tehniku pohranjivanja stranica koje mu se čini korisnim ili zanimljivim. *Graf 28* prikazuje rezultate izražene u postocima.

Graf 28. Usporedba digitalnih i informacijskih vještina 3

Kod pitanja broj 21 koje se odnosi na sposobnost pronalaska literature na Internetu, uzimali su se u obzir samo odgovori ispitanika koji su sposobni samostalno pronaći literaturu na Internetu. Od 91 ispitanika (100%), koji su sposobni pronaći literaturu, 52 ispitanika (57%) poštuje pravila ponašanja na Internetu, 76 ispitanika (84%) koristi filtere, 68 ispitanika (75%) koristi društvene mreže u rješavanju pojedinih problema i 80 ispitanika (88%) koristi *bookmarking* ili neku drugu tehniku pohranjivanja stranica koje mu se čini korisnim ili zanimljivim. Graf 29 prikazuje rezultate izražene u postocima.

Graf 29. Usporedba digitalnih i informacijskih vještina 4

5.6. ZAKLJUČAK ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja bio je utvrditi posjeduju li ispitanici pojedine vještine suvremenih oblika pismenosti odnosno knjižnične, informatičke, medijske, digitalne i informacijske pismenosti. Nadalje, s obzirom da se smatra kako je informacijska pismenost krovna pismenost ostalim suvremenim oblicima pismenosti te je prema tome sadržana u ostalim oblicima suvremenih pismenosti, htjelo se utvrditi posjeduju li ispitanici koji posjeduju informacijske vještine i vještine ostalih pismenosti, što je izneseno u hipotezama.

Prema rezultatima istraživanja 64% ispitanika je knjižnično pismeno, odnosno snalazi se i sposobno je naći literaturu u knjižničnom online katalogu, što čini većinu ispitanika.

94% ispitanika može samostalno otvoriti e-poštu, napisati i poslati poruku, 92% ispitanika može samo oblikovati tekst u Microsoft Word programu, te isti pohraniti u određenu datoteku i 64% ispitanika poznaje *Microsoft office* programe. Dakle, postotak informatičke pismenosti u sva tri pitanja koja se odnose na informatičku pismenost je viši od 50 %, pa se može reći da je više od polovice ispitanika informatički pismeno.

Sljedeća je skupina pitanja koja se odnosila na medijsku pismenost odnosno na kritički osvrt i provjeru informacija dobivenih iz medija (televizije, društvenih mreža, radija i sl.). 52% ispitanika se kritički odnosi prema informacijama dobivenim iz medija, a svega 23% ispitanika zapravo provjerava informacije koje su dobivene iz medija. Više od polovice ispitanika posjeduje vještinu kritičkog osvrta, a koja je pokazatelj medijske pismenosti, no više od polovice ispitanika ne posjeduje vještinu provjere informacije kao jednog od pokazatelja medijske pismenosti. Može se zaključiti da ispitanici ne posjeduju sve vještine medijske pismenosti koje su potrebne za ostvarenje medijske pismenosti.

Iz rezultata je vidljivo da 85% ispitanika svakodnevno koristi Internet, medija zbog kojeg se oblikovao termin digitalna pismenost, a također iz rezultata je vidljivo da što je populacija mlađa korištenje Interneta je češće. 74% ispitanika poštuje pravila ponašanja na Internetu, 39% ispitanika je upoznato s digitalnim alatima, 81% koristi filtere, 72% koristi društvene mreže u rješavanju pojedinih problema i 84% koristi *bookmarking* ili neki drugi način pohrane mrežnih stranica. Iz navedenih postotaka može se zaključiti da je većina ispitanika digitalno pismena.

78% ispitanika posjeduje etičku vještinu informacijske pismenosti odnosno smatra da kada preuzimaju sadržaj iz tiskanih ili mrežnih izvora trebaju navesti izvor. 56% ispitanika

uvijek ima potrebu za informacijom koju ne znaju ili u koju nisu sigurni, jedan od elemenata informacijske pismenosti, a odnosi se na prepoznavanje potrebe za informacijom. 48% ispitanika uvijek pregledava više rezultata kada pretražuje Internet odnosno nikada se ne zadovoljava s prvim rezultatom. 16% ispitanika posjeduje rafiniranije tehnike pretraživanja i upoznato je s logičkim operatorima. 29% ispitanika zapisuje informacije ili pohranjuje mrežne stranice za koje smatra da će im koristiti u budućnosti, što je jedna od karakteristika informacijske pismenosti, a odnosi se na pohranu i ponovnu upotrebu informacija, a 85% ispitanika je sposobno naći literaturu koja ih zanima ili im je potrebna na Internetu. Dakle, većina ispitanika posjeduje vještine informacijske pismenosti kao što su to prepoznavanje potrebe za informacijom, etičkog odnošenja spram informacija te lociranja informacija kako bi došli do potrebne literature, no nedostaju im vještine koje se odnose na tehnike pretraživanja, evaluacije i pohrane informacija radi ponovnog korištenja. Ispitanici koji posjeduju kritički osvrt kao vještinu informacijske pismenosti te strategije i tehnike pretraživanja su u manjini, odnosno od svih istraživanih vještina informacijske pismenosti najmanje su zastupljene kritički osvrt i tehnike pretraživanja, a manjak kritičkog osvrta također je vidljiv i u medijskoj pismenosti, pa se može zaključiti da je izostanak vještine kritičkog osvrta u informacijskoj pismenosti proporcionalan nedostatku vještine kritičkog osvrta u medijskoj.

Iz ovih rezultata može se zaključiti da je većina ispitanika knjižnično, informatički i digitalno pismeno, no ključne vještine informacijske i medijske pismenosti kao što je to evaluacija kvalitete informacija prisutne su u manjini, što ne čini većinu koja je potrebna za potvrđivanje vještina informacijske i medijske pismenosti te to čini prvu tezu nepotvrđenom.

Više od polovice ispitanika koji posjeduju vještine informacijske pismenosti, posjeduju i vještine knjižnične pismenosti. Većina ispitanika koji posjeduju vještine informacijske pismenosti, posjeduju i vještine informatičke pismenosti, no ne i obrnuto kako je bilo i pretpostavljeno, oni koji posjeduju informatičke vještine uglavnom ne posjeduju i informacijske vještine, od ukupnog broja ispitanika koji posjeduju vještine informatičke pismenosti većina ne posjeduje vještine i tehnike pretraživanja što se smatra elementom informacijske pismenosti. Većina ispitanika koji posjeduju vještine informacijske pismenosti, posjeduju i vještine medijske pismenosti. Također većina ispitanika koji posjeduju vještine informacijske pismenosti posjeduje i vještine digitalne pismenosti. Dakle može se zaključiti da većina ispitanika koja posjeduje informacijske vještine posjeduje i vještine ostalih

pismenosti te se time potvrđuje teza da se uz vještine informacijske pismenosti u većini slučajeva pojavljuju i ostale vještine suvremenih pismenosti, što potvrđuje drugu hipotezu.

6. ZAKLJUČAK

Rezimirajući informacijske vještine može se vidjeti da je informacijska pismenost primjenjiva i u ostalim oblicima suvremenih pismenosti te da se mora staviti u kontekst obavljanja zadatka. Treba se razlučiti o kojim se zadacima radi, za koje područje, postaviti konkretna pitanja kako bi se došlo do literature/informacija koje će dati pouzdan i potreban odgovor, te se također treba znati snalaziti u tehnologijom opskrbljenom svijetu pretraživača i Interneta.

Bilo bi netočno tvrditi da je informacijska pismenost spoj ostalih pismenosti, već je svojevrsan produžetak, ali i sastavni dio ostalih pismenosti. Grubo rečeno svaka od pismenosti da bi se uspješno realizirala mora u sebi sadržavati i informacijsku pismenost, odnosno pojedine informacijske kompetencije koje odlikuju informacijsku pismenost. Svaki oblik pismenosti da ima smisla, obzirom na novonastupalo informacijsko doba, mora imati svoj produžetak u informacijskoj pismenosti kako bi pojedinac mogao sudjelovati u digitalnom dobu kao ravnopravan korisnik informacija. Stoga bi se informacijska pismenost umjesto da se razvija kao poseban fenomen, morala integrirati u sva područja ljudskog djelovanja.

Potruga za informacijom počinje znatizeljnom i potrebom da se nešto sazna, nauči ili eventualno provjeri. Ova potreba za informacijom karakteristika je svakog pojedinca, a primjenjiva je kako u svakoj djelatnosti tako i u svakodnevnom životu, dakle u svim segmentima čovjekovog života. Kako bi pojedinac došao do adekvatne informacije koja mu je potrebna u određenom trenutku bez obzira na prirodu potrebe, mora znati na koji način, gdje, kako i pomoću kojih alata će doći do potrebne informacije. Ponekad dolaženje do informacije nije jednostavan proces, uključuje različite strategije pretraživanja i kognitivnog snalaženja u svim formatima i medijima među obiljem informacija. S time u paketu dolazi i zahtjev za poznavanjem računalne tehnologije pomoću koje se danas uglavnom dolazi do informacija. Zatim je potrebno evaluirati informaciju na način da se odbaci ono što nije potrebno i prihvati ono što jest, a koju se u kombinaciji s vlastitim stavovima i iskustvima može upotrijebiti za osvrt na novostečeno znanje i pri tome stvoriti kritički osvrt na informaciju. Moglo bi se reći da je pribavljanje informacije u svrhu stjecanja znanja protokol koji bi se trebao primjenjivati, korištenjem različitih suvremenih alata pomoću kojih se do informacije dolazi, u različitim područjima ljudskog djelovanja. Tako se na primjer može reći da informacijska pismenost kao protokol u medijskoj kulturi, odnosno dobivanju informacija

iz medija i Interneta, čini visoku razinu medijske i digitalne pismenosti. U knjižnici se također može primijeniti informacijski protokol informacijske pismenosti, gdje će se pravilnim protokolom brže doći do potrebnih informacija. U grubo rečeno svaka od pismenosti unutar svojih definicija sadrži i dio informacijske pismenosti. Knjižnična pismenost odnosi se na organizaciju i pronalaženje informacija, informatička se pismenost odnosi na poznavanje računalne tehnologije u dovoljnom opsegu kako bi se različitim tehnikama pretraživanja došlo do informacije, a medijska i digitalna pismenost odnose se, u velikoj mjeri, na evaluaciju i etičku upotrebu informacija.

Uspoređujući informacijsku pismenost s ostalima pismenostima može se reći da je informacijska pismenost formalno integrirana u ostale pismenosti, međutim razlikuje se u načinu realizacije odnosno ovisno o području primjene (Internet, knjižnica, mediji, računala i sl.). Informacijska je pismenost sastavni dio ostalih oblika suvremenih pismenosti u smislu potrebe za informacijom, tehnike pretraživanja, sposobnosti pronalaženja relevantne informacije, evaluacije i kritičkog osvrta na pronađenu informaciju te korištenja informacije u skladu s etičkim normama, a primjenjiva je u analognom i digitalnom okruženju.

LITERATURA

1. American Library Association. Framework for information literacy in higher education. 9.2.2015. // ALA. Dostupno na : <http://www.ala.org/acrl/standards/ilframework> (1.5.2020.)
2. American Library Association. Presidential Committee on Information Literacy: Final Report, 10.1.1989. // ALA. Dostupno na : <http://www.ala.org/acrl/publications/whitepapers/presidential> (15.2.2020.)
3. Association of College & Research Libraries. ACRL STANDARDS: Information Literacy Competency Standards for Higher Education. 2000. // www.crln.acrl.org. Dostupno na: <https://crln.acrl.org/index.php/crlnews/article/view/19242/22395> (25.2.2020.)
4. Bawden, D. Information and digital literacies : a review of concepts. // Journal of Documentation, 57, 2(2001), str. 218–259.
5. Bawden, D. Origins and Concepts of Digital Literacy// Digital literacies : concepts, policies and practices / Colin Lankshear; Michele Knobel, ed. New York : Peter Lang. 2008. str. 17-32.
6. Brouwer, P. Hold on a Minute Here: What Happened to Critical Thinking in the Information Age? // Journal of Educational Technology Systems, 25, 2(1996), str. 189-197.
7. Bruce, C. Information literacy programs and research: An international review. // The Australian library journal, 49, 3(2000.), str. 209-218. Dostupno na : <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00049670.2000.10755921> (20.2.2020.)
8. Candy, P. C. Lifelong learning and information literacy. 2002. // www.semanticscholar.org. Dostupno na: <https://www.semanticscholar.org/paper/Lifelong-Learning-and-Information-Literacy-Candy/f94d1b7db0ed803048bf2781fec5bb1daa64c3f7> (21.2.2020.)
9. Carr, N. Plitko : što Internet čini našem mozgu. Zagreb : Naklada Jesenski i Turk, 2011.

10. Catts, R. UNESCO information literacy indicators: validation report. Paris : UNESCO, 2010. Dostupno na : http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/information_literacy_indicators_validation_report_ralph_catts_en.pdf (25.2.2020.)
11. Catts, R; Lau, J. Towards information literacy indicators. Paris : UNESCO. 2008. Dostupno na : <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000158723> (25.2.2020.)
12. Coravu, R. Library Literacy: the Step before information literacy. // First International Conference in Romania on Information Literacy, Sibiu, Romania, 2010. Dostupno na : <http://eprints.rclis.org/14540/> (20.2.2020.)
13. Dijanošić, B. Funkcionalna pismenost polaznika osnovnog obrazovanja odraslih od trećeg do šestog obrazovnog razdoblja. // Andragoški glasnik, 16, 1(2012.), str. 1-11. Dostupno na : <https://epale.ec.europa.eu/hr/resource-centre/content/branko-dijanosic-prilozi-definiranju-pojma-funkcionalne-pismenosti> (11.2.2020.)
14. Doyle, C. Information literacy in an information society : a concept for the information age. Syracuse, New York : Eric clearinghouse on information and technology, 1994.
15. European Charter for Media Literacy. // www.euromedialiteracy.eu. Dostupno na: <https://euromedialiteracy.eu/charter.php?id=3> (25.2.2020.)
16. Fatzer, J. Library literacy. // RQ, 26, 3(1987.), str. 313-314.
17. Haigh, R. W. Planning for Computer Literacy. // The Journal of Higher Education, 56, 2(1985.), str. 161-171.
18. Hamelink, C. An alternative to news. // Journal of Communication, 26, 4(1976.), str. 120-123. Dostupno na : <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1976.tb01947.x> (25.2.2020.)
19. Informacija. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2013. Dostupno na : <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=27405> (21.2.2020.)
20. Informatika. // Wikipedija : slobodna enciklopedija. 17.1.2020. Dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Informatika> (17.2.2020.)

21. Information literacy : a literature review. // www.learnhigher.ac.uk. Dostupno na : http://learnhigher.ac.uk/resources/files/Information%20literacy/Information_Literacy-Literature-Review-std.pdf (17.2.2020.)
22. Information. // Informatički enciklopedijski rječnik : @ - L : englesko-hrvatski. Sv. I. Zagreb : Jutarnji list, 2005.
23. Jenkins, H. ... et al. Confronting the challenges of participatory culture : media education for the 21st century. Chichago : The MacArthur foundation, 2007. str. 3. Dostupno na : https://www.macfound.org/media/article_pdfs/JENKINS_WHITE_PAPER.PDF (25.2.2020.)
24. Kintgen, E.R., Kroll, B.M. and Rose, M. Introduction. // Perspectives on literacy / Eugene . Kintgen, Barry M. Kroll, Mike Rose, eds. Carbondale : Southern Illinois University Press, 1988. Dostupno na : https://books.google.hr/books?id=pVkXHKvq0_sC&pg=PA205&lpg=PA205&dq=Perspectives+on+literacy++kintgen&source=bl&ots=Y6OoHwFyo-&sig=ACfU3U2q2UiHECcjXCEVOIFlaFIWogHQzA&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKewjap-vrlrroAhUO_KQKHWOtCmEQ6AEwDHoECA4QAQ (17.2.2020.)
25. Lanham, R. A. Digital literacy. // Scientific american, 273, 3(1995.), str.198.-200.
26. Lankshear, C.; Knobel, M. Introduction: Digital Literacies—Concepts, Policies and Practices. // Digital literacies : concepts, policies and practices / Colin Lankshear; Michele Knobel, ed. New York : Peter Lang. Str. 1.-16. Djelomično dostupno na : https://eprints.jcu.edu.au/27788/1/27788_Lankshear_and_Knobel_2008.pdf (21.2.2020.)
27. Lasić-Lazić, J; Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenijvanju. // Medijska istraživanja, 18, 1(2012.) str. 125-142. Dostupno na : <https://hrcak.srce.hr/85384> (12.2.2020.)
28. Lau, J. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
29. Oxbrow, N. Information literacy - the final key to an information society. // The electronic library, 16, 6(1998.), str.359-360.

30. Pismenost. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2013. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/> (10.2.2020.).
31. Pismenost. // Wikipedija : slobodna enciklopedija. 6.9.2016. Dostupno na: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Pismenost> (10.2.2020.)
32. SCONUL. The sconul seven pillars of information literacy : core model for higher education. Dostupno na : <https://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/coremodel.pdf> (19.2.2020.)
33. Špiranec, S. Kritička informacijska pismenost u akademskom kontekstu. // Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva, 17, 32(2018), str. 3-11. Dostupno na : <http://citaliste.ff.uns.ac.rs/index.php/cit/article/view/59/28> (1.5.2020.)
34. Špiranec, Banek Zorica, Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Informacijska pismenost : teorijski okviri i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2008.
35. UNESCO. Revised recommendation cocerning the international standradization of educational statistics. // Records of the general conference, 20th session. Paris : UNESCO, 1978. Dostupno na : <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000114032.page=183> (17.2.2020.)
36. Vijeće Europske Unije. Preporuka vijeća od 22. svibnja 2018. o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje. // Službeni list Europske Unije, C189 (2018.) Dostupno na : [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN), (24.2.2020.)
37. Vrkić Dimić, J. Suvremeni oblici pismenosti. // Školski vjesnik, 63, 3(2014.), str. 381-394. Dostupno na : <https://hrcak.srce.hr/136084> (23.2.2020.)
38. Webber, S.; Johnston, B. Conceptions of information literacy: new perspectives and implications. // Journal of Information Science, 26, 6(2000.), str. 381.-397.
39. What is the Big6? // The Big6. Dostupno na: <https://thebig6.org/> (21.1.2020.)

PRILOZI

Anketa :

ISTRAŽIVANJE SUVREMENIH OBLIKA PISMENOSTI

Spol : M Ž

Kojoj dobnoj skupini pripadate?

- a) Mlađima od 18 godina
- b) 19 – 29 godina
- c) 30 – 65 godina
- d) 66 i više godina

Stručna sprema?

- a) Nezavršena srednja škola
- b) SSS
- c) VŠS
- d) VSS

Upute : Anketa je anonimna i provodi se za potrebe diplomskog rada. Molim Vas da na pitanja odgovarate iskreno, ovdje nema krivih odgovora. Zaokružite jedan odgovor. Molim da ne preskačete pitanja, u suprotnome anketa neće biti valjana.

14. Kada tražite knjigu u knjižnici, možete li knjigu pronaći na polici?

- a) Da
- b) Ne
- c) Da, uz pomoć knjižničara

15. Možete li pronaći knjigu (npr. po autoru ili naslovu) koja Vas zanima, služeći se on-line knjižničnim katalogom?

- a) Da
- b) Ne
- c) Da, uz pomoć knjižničara

16. Možete li pronaći literaturu na određenu temu koja Vas zanima ili Vam je potrebna, u on-line knjižničnom katalogu?

- a) Da
- b) Ne
- c) Da, uz pomoć knjižničara

17. Možete li sami otvoriti e-poštu, napisati i poslati poruku?

- a) Da
- b) Ne
- c) Da, uz nečiju pomoć

18. Možete li sami oblikovati tekst u Microsoft Word programu, te isti pohraniti u određenu datoteku?

- a) Da
- b) Ne

- c) Da, uz nečiju pomoć
19. **Pomoću kojeg programa biste otvorili dokument Anketa.xlsx?**
- a) Microsoft Excel programa
 - b) Microsoft Access programa
 - c) Ne znam
20. **Odnosite li se kritički prema informacijama dobivenim putem novina, Interneta, društvenih mreža, televizije?**
- a) Nikada
 - b) Ponekad
 - c) Uvijek
21. **Provjeravate li informacije dobivene putem medija iz prethodnog pitanja?**
- a) Nikada
 - b) Ponekad
 - c) Uvijek
22. **Koliko često pretražujete Internet?**
- a) Ne pretražujem Internet
 - b) Više puta mjesečno
 - c) Više puta tjedno
 - d) Svakodnevno
23. **Kada koristite Internet, pazite li da poštujuete pravila etičkog ponašanja na Internetu – *netiquette*?**
- a) Uvijek
 - b) Nikada
 - c) Nisam upoznat/a s takvim pravilima
 - d) Poštujem, a da ni ne znam da takva pravila postoje
24. **Navigacijska traka na mrežnoj stranici pokazuje sadržaj stranice :**
- a) Točno
 - b) Netočno
 - c) Ne poznajem termin
25. **Kada pretražujete mrežne stranice, koristite li filtere kako biste suzili rezultate Vaše pretrage?**
- a) Ne
 - b) Da
 - c) Ponekad
 - d) Ne znam što su filteri
26. **Koristite li društvene mreže kao izvor pomoći za Vaše probleme bez obzira na prirodu problema?**
- a) Nikada
 - b) Ponekad
 - c) Uvijek

14. Smatrate li da, kada preuzimate sadržaj iz tiskanog izvora ili Interneta, trebate navesti izvor?

- a) Da
- b) Da, ali samo u slučaju tiskanog izvora
- c) Ne
- d) Ne znam

15. Imate li potrebu saznati podatak koji ne znate ili provjeriti informaciju za koju niste sigurni?

- a) Uvijek
- b) Ponekad
- c) Nikada

16. Kada pretražujete Internet, zadovoljavate li se s prvim rezultatom pretraživanja?

- a) Uvijek
- b) Ponekad
- c) Nikada, uvijek pregledam više rezultata
- d) Ne pretražujem Internet

17. Koji će Booleov operator dati najviše rezultata?

- a) AND
- b) OR
- c) Ne znam

18. Provjeravate li informacije dobivene iz Internetskih izvora u tiskanim izvorima?

- a) Uvijek
- b) Ponekad
- c) Nikada

19. Pohranjujete ili zapisujete li informacije ili mrežne stranice za koje smatrate da bi Vam mogle ponovno koristiti?

- a) Uvijek
- b) Ponekad
- c) Nikada

20. Koristite li *bookmarking* za pohranjivanje mrežnih stranica koje Vam se čine zanimljivim ili korisnim?

- a) Da, koristim *bookmarking*
- b) Ne koristim *bookmarking*, pohranjujem mrežne stranice na druge načine
- c) Ne znam što je *bookmarking*

21. Jeste li sposobni sami naći literaturu na temu koja Vas zanima ili Vam je potrebna pretražujući Internet?

- a) Jesam

- b) Nisam
- c) Ne pretražujem Internet za tu svrhu

22. Kada se želite informirati o dostupnosti nekog proizvoda u trgovini, što najčešće radite?

- a) Šaljete upit e-mailom
- b) Zovete na broj telefona
- c) Odlazite osobno u trgovinu

Hvala na sudjelovanju!

Sažetak

Pismenost se u tradicionalnom smislu ili, u ovom trenutku bolje rečeno, u užem smislu definira kao sposobnost pisanja i čitanja. Pismena je osoba u skladu sa značenjem tog pojma ona koja ispravno u smislu pravopisa i gramatike koristi pisani jezik. Značenje pojma pismenosti mijenja se s razvojem tehnologije, a s njom i društvene norme i zahtjevi. U modernom svijetu dolazi do promjene paradigme koncepta pismenosti. Više nije dovoljno znati pisati i čitati kako bi se zadovoljio kriterij pismenosti. Zadnja se tri desetljeća pojam pismenosti stalno nadograđuje i proširuje. Danas se razlikuje mnogo vrsta pismenosti, a za potrebe rada obradit će se knjižnična, medijska, informatička, digitalna te informacijska pismenost s naglaskom na informacijsku. U svom razvoju, spomenute su se pismenosti ponekad poistovjećivale. U radu će se govoriti o putu koji je koncept informacijske pismenosti prošao, da bi se danas konačno o njemu govorilo kao o fenomenu koji je iznjedrio iz potreba informacijskog doba, pojavom računalne tehnologije i Interneta. Međutim da bi se točno odredio koncept informacijske pismenosti, potrebno ga je staviti u njemu pripadajući društveni kontekst, definirati ga i standardizirati. Nakon uvida u definicije i standarde informacijske pismenosti i usporedbe s definicijama knjižnične, informatičke, medijske i digitalne pismenosti, pokušat će se vidjeti koje su podudarne točke informacijske pismenosti, kao krovne pismenosti, s ostalim pismenostima te će se pokušati pomoću rezultata ankete provedene na uzorku od sto ispitanika vidjeti povezanost informacijske pismenosti s ostalim pismenostima i pokušati potvrditi teza da informacijski pismena osoba posjeduje vještine i ostalih pismenosti.

Ključne riječi: informacijska pismenost; suvremeni oblici pismenosti; definicije; vještine; usporedba; istraživanje

Summary

Literacy, in the traditional sense, is defined as the ability to write and read. A literate person, in accordance with the meaning of the term, is someone who uses the written language in terms of spelling and grammar correctly. The meaning of the term literacy changes as technology advances and makes changes in social norms and requirements. The paradigm of literacy is changing in the world of today, for there is no longer sufficient to be able to write and read to meet the literacy criteria. For the last three decades the emergence of literacy has been constantly upgrading and expanding. Today, many types of literacy are discerned. For the purpose of this paper library, media, computer, digital and information literacy will be examined with an emphasis on information literacy. In their development, these literacies have sometimes been identified. The paper will give an insight on the path that the concept of information literacy has gone through so that today it would finally be referred to as a phenomenon derived from the need of the Information age, the emergence of computer technology and the Internet. However, in order to define the concepts of information literacy accurately, it is necessary to put it in the relevant social context, define it and standardize it. This paper will provide an overview of definitions and standards of information literacy and comparison of modern literacies. It will also try to point out that information literacy as the main literacy is incorporated within other literacies using a survey of one hundred respondents. The assumption of the main hypothesis will try to prove that respondents who have information literacy skills will also have other contemporary literacies skills.

Key words: information literacy; contemporary forms of literacy; definitions; skills; comparison; research